

Rood
Themanr
01

rood

Themanummer

Belgie - Belgique
P.B.
1/9352
Afgiftekantoor Brussel 7

PRIJS: 1,50 EURO
JAARGANG 38 • 2005
MAANDBLAD

WWW.SAP-POS.ORG

De wereld begrijpen om de wereld te veranderen

Ernest Mandel

Over Europa

Functies en limieten van de Europese eenheidsmarkt <
Europa: heropleving en soberheid <
De Europese arbeidersbeweging en de concurrentiestrijd West-Europa - Amerika <
Socialistische alternatieven <

Voorwoord

DOOR ATAULFO RIERA

Tien jaar geleden overleed onze kameraad Ernest Mandel. Rood wil met dit speciaal themanummer hommage brengen aan deze bijzondere man. We denken inderdaad dat het noodzakelijk is hem de plaats te geven die hij verdient in de arbeidersbeweging en in intellectuele milieus in dit land.

Mandel was één van de belangrijkste raadgevers van de grote vakbondsman André Renard, droeg bij aan de uitwerking van het programma van het ABVV in de jaren '50-'60, animeerde een linkse stroming binnen de BSP tot aan zijn uitsluiting in 1965, speelde een belangrijke rol in de internationale solidariteit (Algerije, Cuba, Vietnam), oefende een duurzame invloed uit op verschillende generaties sociale, syndicale en revolutionaire militanten overal ter wereld, produceerde een omvangrijk intellectueel oeuvre. En, *last but not least*, hij wijdde zijn hele leven aan de uitbouw van een revolutionaire organisatie, in België en in de wereld, met de Vierde Internationale waarvan hij één van de belangrijkste leiders was.

Zijn analyses over het tegenstrijdig proces van de Europese constructie blijven inderdaad bijzonder pertinent en worden bevestigd door recente ontwikkelingen die hij zelf niet meer heeft kunnen meemaken : de invoering van de Euro, van een Europese Centrale Bank, de opening van de markten, de uitbreiding naar de landen van het oosten. De tegenstrijdigheid tussen enerzijds de toenemende mate van penetratie van intra-Europese kapitalen maar anderzijds ook de grote moeilijkheden en crisissen op het vlak van de opbouw van een echt supranationaal staatsapparaat. Crisissen die alles te maken hebben met het gebrek aan democratische legitimiteit van een Europese constructie die 'van boven uit' opgelegd wordt, door (en vooral voor) 'die van boven'.

Mandel onderlijnde terecht dat de kapitalistische crisis, het sociaal verzet en de rivaliteiten tussen de verschillende heersende klassen uit Europa de belangrijkste factoren waren die het tegenstrijdig karakter van het Europees proces verklaren. De verscherpte concurrentie, die voortkomt

De actualiteit van Ernest Mandel

Maar bij onze hulde hoort geen enkele vorm van personen-cultus. Tien jaar geleden, na zijn overlijden, beschreef ons tijdschrift al goed de zin van ons eerbetoon : " We schrikken er niet voor terug te stellen dat Ernest Mandel zich als marxistisch denker en revolutionair militant, in de lijn bevindt van de grootste theoretici van het marxisme en dat hij die traditie verder heeft verrijkt. Maar Ernest had, net als Leon Trotsky, Rosa Luxemburg, Vladimir Oeljanov 'Lenin' en Karl Marx zijn sterktes en zwaktes. Op menselijk vlak droeg hij als elkeen de stigma's van deze vervreemde en vervreemde maatschappij. Op politiek vlak liet hij zich soms te ver meeslepen door zijn revolutionair optimisme. Op militant vlak kende hij grote successen, maar ook nederlagen. Ook dat nemen we op ons. "

Om opnieuw leven en ruimte te geven aan dit opmerkelijk militant en intellectueel oeuvre, publiceren we in dit speciaal themanummer een reeks teksten die gewijd zijn aan Europa. Aan de vooravond van de Europese top van 15 december in Brussel en na de historische overwinning van de 'neen' aan de liberale Europese grondwet, lijkt deze thematiek (naast de vele andere die hij aansneed) de actualiteit van dit oeuvre in de schijnwerpers te zetten.

Dit nummer bundelt een aantal teksten die werden geschreven in verschillende periodes, maar die alle een marxistische analyse leveren van de Europese constructie en de uitdagingen die ermee verbonden zijn voor de arbeidersbeweging en de revolutionaire linkzijdige.

uit deze crisis en die nog versterkt wordt door de neoliberale globalisering, accentueerde de rivaliteiten tussen de Europese burgerijen onderling, terwijl hen tegelijk een sterkere coördinatie tegenover de concurrentie van het Amerikaanse imperialisme werd opgedrongen. De Europese Unie blijft op die manier langdurig gewrongen zitten in een tussenetappe, tussen enerzijds een steeds ruimere vrijhandelszone die open staat voor een steeds scherpere concurrentie, en anderzijds een nieuwe supranationale federale staat met alle attributen die daarbij horen.

In deze context zien de Europese heersende klassen zich verplicht de arbeidersbeweging en de sociale bewegingen te verzwakken en hun verzet te breken. Al in de jaren '60 onderstreepte Mandel de noodzaak van de coördinatie en eenheid van een arbeiders- en sociale beweging op Europese schaal. Hij trok toen ook al van leer tegen een soort 'Europese' ideologie, die stelt dat de Europese Unie tegenover de concurrentie van het VS-imperialisme, het 'minste kwaad' inhoudt. Het is die ideologie die de Europese werknemers ervan wil overtuigen dat ze zich maar best niet te veel verzetten tegen het neoliberale Europa en dat ze samen moeten werken met hun heersende klassen in naam van het "algemeen belang"...

We hopen dat u door de lectuur van dit themanummer van Rood de smaak opnieuw te pakken zult krijgen om het oeuvre van onze kameraad te bestuderen. ■

Ernest Mandel

Over de Europese Unie

- ◆ Functies en limieten van de Europese eenheidsmarkt

INPRECOR, MAART 1984

- ◆ Europa: heropleving en soberheid

LA BRÈCHE, AUGUSTUS 1992

- ◆ De Europese arbeidersbeweging en de concurrentiestrijd West-Europa - Amerika

- ◆ Socialistische alternatieven

DE EEG EN DE RIVALITEIT EUROPA-AMERIKA

Functies en limieten van de Europese eenheidsmarkt

Sinds het begin van de 20ste eeuw rebelleren de door het kapitalisme ontwikkelde productiekrachten periodiek tegen de nationale staat, evenzeer als tegen de privé-eigendom van de productiemiddelen. De burgerij heeft tweemaal gepoogd dit conflict op gewelddadige wijze op te lossen, via de weg van de wereldoorlogen, in 1914 en 1939. De objectieve functie van die oorlogen bestond erin in Europa een ruimte te creëren voor een hegemonisch geworden imperialistische macht (het Duitse, Britse of Amerikaanse imperialisme), die ruim de markt van een nationale staat overschrijdt. Een eengemaakte ruimte waarbinnen zijn kapitalen zonder belemmeringen geïnvesteerd kunnen worden en winsten opbrengen. Die twee pogingen mislukten. De Europese Economische Gemeenschap (EEG), opgericht in 1958 na de ondertekening van het Verdrag van Rome, is de eerste poging van de imperialistische burgerij in Europa om ditzelfde doel te bereiken zonder oorlogen, voornamelijk via onderhandelde samenwerking.

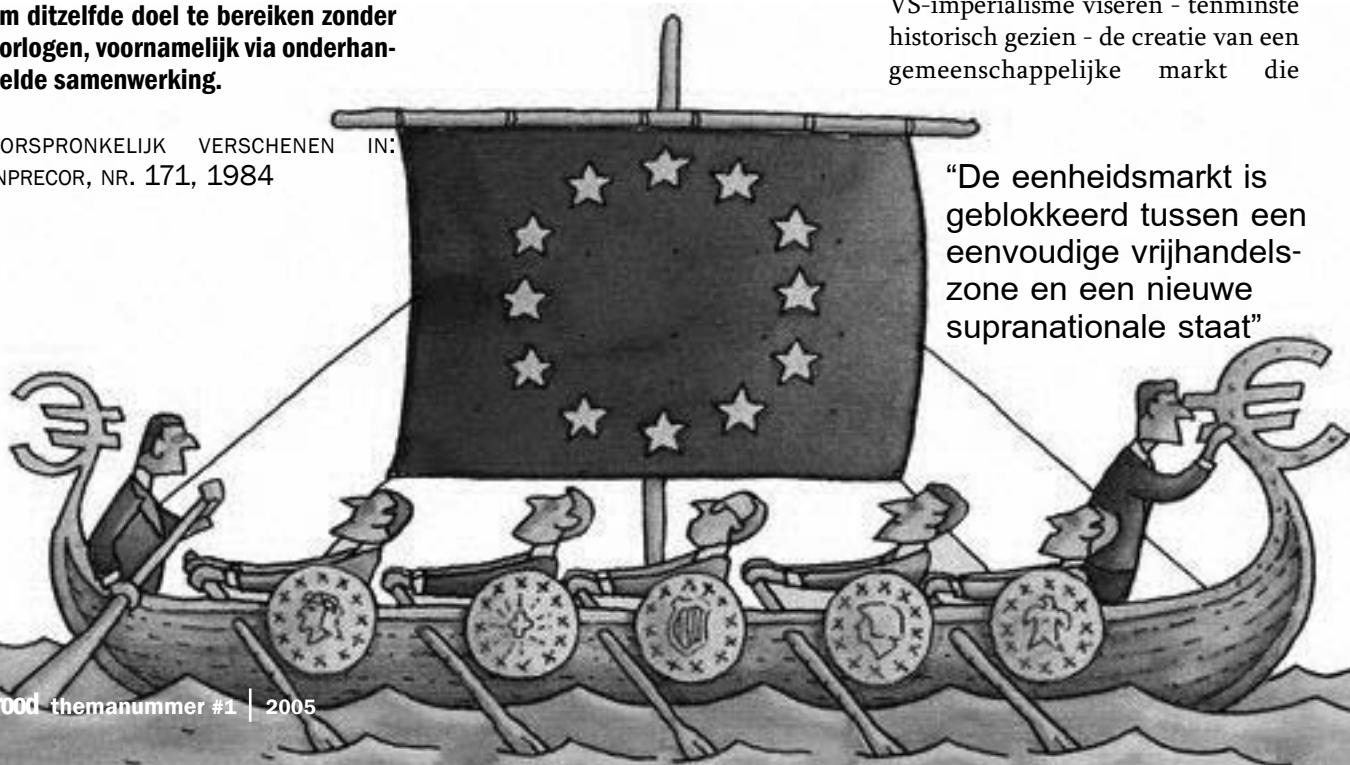
De historische oorzaak van deze verandering van methode is de ontwikkeling van dat deel van de wereld dat ontruikt is aan de overheersing van het kapitaal, na de tweede wereldoorlog. Het antagonisme tussen de 'kapitalistische landen' en de 'arbeidersstaten' is te diep geworden, het risico om nieuwe vitale delen van de wereld te zien verdwijnen uit de sfeer van de dominantie van het kapitaal is te bedreigend geworden opdat nieuwe interimperialistische oorlogen - die Stalin nog 'onvermijdelijk' had genoemd op het einde van zijn leven - nog zouden kunnen uitbarsten. De interimperialistische concurrentie speelt nog steeds, maar binnen het kader van een alliantie die duurzaam blijkt tegenover het geheel van antikapitalistische krachten overal ter wereld.

Maar de tegenstelling tussen de ontwikkelingsgraad van de produc-

tiekrachten en het 'nationaal' domein van elke imperialistische macht blijft scherper dan ooit. Wat niet meer opgelost kan worden via oorlog moet dus opgelost worden bij consensus, of tenminste via permanent gemarchandeer. Vandaar de poging om de eenheidsmarkt te creëren. Het gaat hier overigens maar om een eerste poging binnen het kader van een tendens die uitgebreid zou kunnen worden naar andere continenten, als het kapitalisme overleeft tenminste. Het Japans imperialisme, dat er op het einde van de tweede wereldoorlog niet in geslaagd is met militaire kracht zijn 'Aziatische zone van gemeenschappelijke welvaart' (in realiteit zijn nieuw koloniaal imperium) te handhaven, viseert vandaag de creatie van een soort eenheidsmarkt die Zuid-Korea, Taiwan, zelfs de landen van de ASEAN (Associatie van Zuid-Oost-Aziatische Naties) omvat. Bepaalde groepen van het VS-imperialisme viseren - tenminste historisch gezien - de creatie van een gemeenschappelijke markt die

OORSPRONKELIJK VERSCHENEN IN:
INPRECOR, NR. 171, 1984

“De eenheidsmarkt is geblokkeerd tussen een eenvoudige vrijhandelszone en een nieuwe supranationale staat”

Canada en Mexico omvat.

Er is dus helemaal geen sprake van de droom van Karl Kautsky te realiseren over een 'ultra-imperialisme' dat op vreedzame wijze de wereldeconomie organiseert. Integendeel, elk van die 'eenheidsmarkten' heeft fundamenteel de handelsoorlog als doel, de verscherpte concurrentie met de andere. Ze bereiden op langere termijn een oorlog voor tegen de arbeidersstaten om de ruimte terug te winnen die het kapitaal er verloren heeft. De enige realiteit van de eenheidsmarkt(en) is de poging het systeem van imperialistische concurrentie te baseren op een geheel van burgerlijke staten, eerder dan op één enkele ervan.

DE POLITIEKE EN SOCIALE MOEILIKHEDEN VAN DE EUROPESE CONSTRUCTIE

Het voornaamste probleem voor de realisatie van dergelijke projecten is van sociale en politieke (inclusief ideologische) aard. Inderdaad, een eenheidsmarkt in de eigenlijke betekenis van het woord betekent een nieuwe federatie van oude staten, d.w.z. een nieuwe supranationale federale staat. Welnu, de burgerlijke staat is niet enkel een instrument voor de verdediging van een bezittende klasse, maar ook een instrument van politieke en sociale macht, een middel om de dominantie van het kapitaal over de arbeiders te handhaven en te reproduceren. Om die rol op een doeltreffende manier te spelen, volstaat eenvoudig geweld (repressie) niet, behalve in periodes van open burgeroorlog. Men moet de uitgebuitenen daarenboven de legitimiteit van het algemeen kader van hun uitbuiting doen accepteren.

In normale tijden spelen de 'nationale' traditie van de burgerlijke staat en de legitimiteit van de instituties van de parlementaire burgerlijke democratie een wezenlijke rol in de realisatie van dit doel. Om deze instituties te vervangen door Europese instituties ('*des machins*',

om de Gaulle te parafraseren), is er tijd nodig, veel tijd. Er is een manifeste desynchronisatie tussen het ritme van de internationalisering van de productiekrachten, de opkomst van supranationale instituties van het type Europese eenheidsmarkt, en het ritme van de identificatie van brede volkse, burgerlijke en kleinburgerlijke lagen en minder bewuste proletariërs met deze instituties. De burgerij is er niet klaar voor een relatief efficiënt machtsinstrument op te geven in ruil voor een nieuw instrument dat de toets nog niet doorstond. Dat is de voornaamste reden van de traagheid van de uitbouw van het politieke Europa.

DE ECONOMISCHE OBSTAKELS

Maar er is meer. Er is niet enkel de desynchronisatie tussen het economische en het politieke. Er is ook de desynchronisatie tussen de tendentiële internationalisering van de productiekrachten enerzijds, en de organisatievormen van het kapitaal, de kapitalistische bedrijven anderzijds. In elk van de lidstaten van de eenheidsmarkt is de burgerij niet homogeen. In de Verenigde Staten, in Japan en in andere imperialistische landen is dat evenmin het geval. Die burgerij verschijnt veeleer als een conglomeraat van vier elementen:

- De multinationale firma's, die meerwaarde produceren in meerdere landen, die meer en meer het overwicht hebben, maar dit sinds een relatief recente datum, en die nog nergens een absolute hegemonie uitoefenen.

- De 'nationale' trusts (monopolies), die nog in één enkel land meerwaarde produceren.

- De niet-monopolistische kleine en middengrote ondernemingen, die terwijl ze maar een kleine partner vormen van de monopolies, een niet te verwaarlozen deel van de productie van de meerwaarde op zich nemen en domineren aan de twee uiteinden van de industriële keten: in de technologisch achtergestelde sectoren en in de spitstechnologische

sectoren, waar de risico's groot blijven, engageren de monopolies zich slechts nadat de 'kleintjes' het terrein hebben ontgonnen en vaak hun pluimen verloren.

- De genationaliseerde sector, waarvan de hiërarchische tops zich progressief integreren in de burgerij, als ze er al niet van bij het begin uit gerekruteerd werden.

Enkel de 'multinationals' hebben economisch alles te winnen en niets te verliezen bij de opkomst van supranationale staten. Alle andere sectoren van de burgerij nemen economische risico's - verlies van bescherming en van subsidies - door zich op die weg te engageren. Ze twijfelen eraan deel te nemen aan een verscherpte concurrentie, die noodzakelijk voortvloeit uit de uitbreiding van de markt.

Dit risico voegt zich nog bij het politieke en sociale risico dat de hele heersende klasse aanbelangt, de multinationals inbegrepen. De krachtsverhoudingen binnen elk van de burgerijen veranderen voortdurend zonder dat één enkele component zijn wet kan dicteren aan de drie andere. Het gebrek aan economische homogeniteit binnen de Europese burgerij is dus een andere belangrijke rem om een kwalitatieve sprong voorwaarts te maken met de economische en politieke integratie van het kapitalistische Europa.

CONJUNCTURELE MOEILIKHEDEN EN REDENEN VAN OVERLEVING

Wanneer de kapitalistische economie in expansie is, kan elke partner van een gewoon kapitalistisch bedrijf zijn deel van de taart krijgen. Dat geldt voor elke fractie van een 'nationale' burgerij. Dat geldt ook voor elke partner van een 'internationale' burgerlijke onderneming.

Zeker, zelfs in een periode van expansie zet de concurrentie zich door. Sommigen verdienen meer dan anderen. Sommigen versterken zich ten koste van anderen. Er zijn er die

in het zand bijten. Maar in grote lijnen lacht het leven deze *'beau monde'* toe, zolang kapitalistische welvaart heerst. Het gouden tijdperk van de eenheidsmarkt was het eerste decennium van 1958 tot 1968, met de fase 1968-1973 als transitieperiode.

Wanneer de economische crisis uitbarst, en vooral wanneer deze de gestalte aanneemt van een langdurige depressie, wordt de concurrentie genadeloos. Voor talrijke kapitalistische firma's is de crisis een kwestie van leven of dood: ze riskeren failliet te gaan. Deze opmerking geldt even goed voor de multinationals als voor de 'nationale' trusts en voor KMO's (Kleine en Middengrote Ondernemingen). Het 'elk voor zich' laat zich meer en meer gelden. Wat waar is voor kapitalistische bedrijven is het ook voor de 'nationale' burgerlijke klassen en hun staten. Dat is de reden waarom de lange economische depressie de eenheidsmarkt in een lange crisisfase bracht en het project zelf in vraag stelde.

Als er enkel deze eenvoudige correlatie was tussen depressie en verscherpte concurrentie, zou de eenheidsmarkt al verdwenen zijn, zoals velen het overigens voorspeld hadden. Toch overleeft hij het, ook al wordt hij getroffen door talrijke ziektes. De reden is dat de effecten van de crisis op de Europese kapitalisten veel complexer zijn dan ze op het eerste zicht lijken.

Jazeker, de crisis versterkt de concurrentie binnen Europa en belemmert op die manier de voortzetting van de Europese economische integratie, ze versterkt ook en vooral de concurrentie op de wereldmarkt. Op die markt worden Amerikaanse en Japanse multinationale ondernemingen gesteund door staten en 'economische ruimtes' (t.t.z. eenge maakte markten), die veel machtiger zijn dan elk van de Europese imperialistische machten afzonderlijk.

De handhaving en versterking van de eenheidsmarkt verschijnt dan ook als een broodnodige materiële voorwaarde voor de grote Europese bedrijven, een aantal 'nationale'

bedrijven inbegrepen, om het hoofd te kunnen bieden aan de toegenomen Amerikaanse en Japanse concurrentie. Tegenover de opkomst van zowel de Europese als de niet-Europese 'multinationals' en tegenover de relatieve macht van de arbeidersbeweging, die niet gebroken is door de crisis, verschijnt de 'nationale' imperialistische staat daarenboven op zijn eentje als onmachtig om voluit zijn rol van tijdelijke verzachter van de crisis te spelen, zoals hij bijvoorbeeld in de meest diverse politieke vormen had gedaan voor en na de tweede wereldoorlog.

Gezien de omvang van de economische crisis hebben de Europese burgerijen dus nood aan een efficiënter instrument tegen de crisis. Er is geen objectieve mogelijkheid om er een ander te verwerven in Europa, tenminste op middenlange termijn, dan de vorming van een Europese burgerlijke federatie. De idee van een 'wereldstaat' blijft een ijdele droom. Om al die redenen hebben de effecten van de crisis op de eenheidsmarkt niet geleid tot zijn desintegratie, zijn eenvoudige verdwijning, maar eerder tot de blokkering ervan op een intermediaire etappe, tussen een eenvoudige vrijhandelszone en een nieuwe supranationale federale staat, exact zoals wij het hadden voorspeld. Niets in de gebeurtenissen van de laatste maanden laat toe deze diagnose en prognose in vraag te stellen.

DE MISLUKKINGEN EN SUCCESSEN ONTRAFELD

Om de redenen van deze 'blokkering' van de eenheidsmarkt halfweg tussen een echte economische en politieke integratie te begrijpen, moet de analyse nog verder gevoerd worden. De aard van de veranderingen die zich voordeden binnen de Europese burgerijen tijdens het laatste kwarteeuw moeten onderzocht worden. We moeten met andere woorden de inventaris opmaken van de succesvolle projecten en van de ontgoochelingen

voor de door het ontstaan van de eenheidsmarkt gewekte hoop binnen de burgerij en zijn ideologen. Deze inventaris moet gefocust zijn op wat fundamenteel is voor de burgerij, te weten de eigendom van de productiemiddelen (in de economische en niet puur juridische betekenis van het woord) en de bijhorende macht om over de machines te beschikken en de arbeid te bevelen.

Op het vlak van het financieel kapitaal is het succes reëel. De integratie van het bankwezen tussen de zes (in mindere mate tussen de tien) maakte reële vooruitgang. De financiële markt heeft zich geëuropeaniseerd, zoals de rol van Luxemburg als centrum van de euro-uitgiften aantoonde. De markt van eurodollars heeft elke 'nationale' natuur verloren (1). De 'gemeenschappelijke' oppositie tegenover het Amerikaans en Japans financieel kapitaal werd geaccentueerd. Zwitsers en Canadezen bezetten een tussenpositie.

Op commercieel vlak is het succes evenzeer reëel. Elk van de lidstaten van de EEG ziet een groeiend deel van zijn export wegstromen naar de andere landen van de eenheidsmarkt.

De integratie heeft de meest spectaculaire vooruitgang gekend op militair vlak. Er is nauwelijks nog 'nationale' wapenproductie die overleeft, tenzij voor kleine wapens. De wetenschap dat de productie van vliegtuigen, pantserwagens en kanonnen internationaal geworden is in Europa, dat er geen zware wapens meer zijn die wezenlijk 'Duits', 'Frans', 'Brits' of 'Italiaans' zijn, dat al die wapens gemeenschappelijk worden geproduceerd, is een krachtige samenvatting van de radicale wijziging die zich heeft voorgedaan in vergelijking met de situatie van 1939 en 1945, om niet te spreken over 1914.

Op industrieel vlak is de ontgoocheling groot. De hoop dat de eenheidsmarkt de Europese interpenetratie van kapitalen zou stimuleren, dat meer en meer firma's van het type Dunlop-Pirelli, FIAT-Citroën zouden ontstaan, werd in grote lijnen ontgoocheld. Het

merendeel van de pogingen tot Europese industriële fusies zijn mislukt en ontmanteld. Er zijn er nieuwe die de kop opsteken, zoals Philips-Grundig recent, maar dit is verre van een dominante tendens. Er zijn overigens courante voorbeelden van associaties tussen Europese bedrijven en Amerikaanse en Japanse 'multinationals', die even talrijk zijn als de associaties onder 'Europeanen'.

Op het vlak van de verhoudingen tussen noord en zuid bevestigt de EEG zich als een nekoloniale macht (akkoorden van Lomé, Libanon enz.).

Op het domein van de landbouw tenslotte is de integratie een volledige mislukking. Nergens ontstond een *agro-business* van het Noord-Amerikaanse type, dat zijn actiedomein (zijn productie) uitbreidt over het territorium van meerdere 'nationale' staten.

De Europese kapitalistische landbouw blijft beperkt tot relatief kleine oppervlaktes, zelfs als de concentratie van het grondbezit voortschrijdt. Bijgevolg is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GBL) niet langer een overgangsinstitutie die een reële concentratie van de kapitalistische landbouw moet toelaten. Ze verschijnt veeleer als een duurzame institutie die een niet-competitieve landbouw op de wereldmarkt moet beschermen. Daardoor wordt ze de achilleshiel van de economische integratie van kapitalistisch Europa, de oorzaak van een cascade aan crises.

Nu moeten 'nationale', 'sectoriële' of 'politieke' etiketten geplakt worden op elk van de voorliggende tegengestelde krachten.

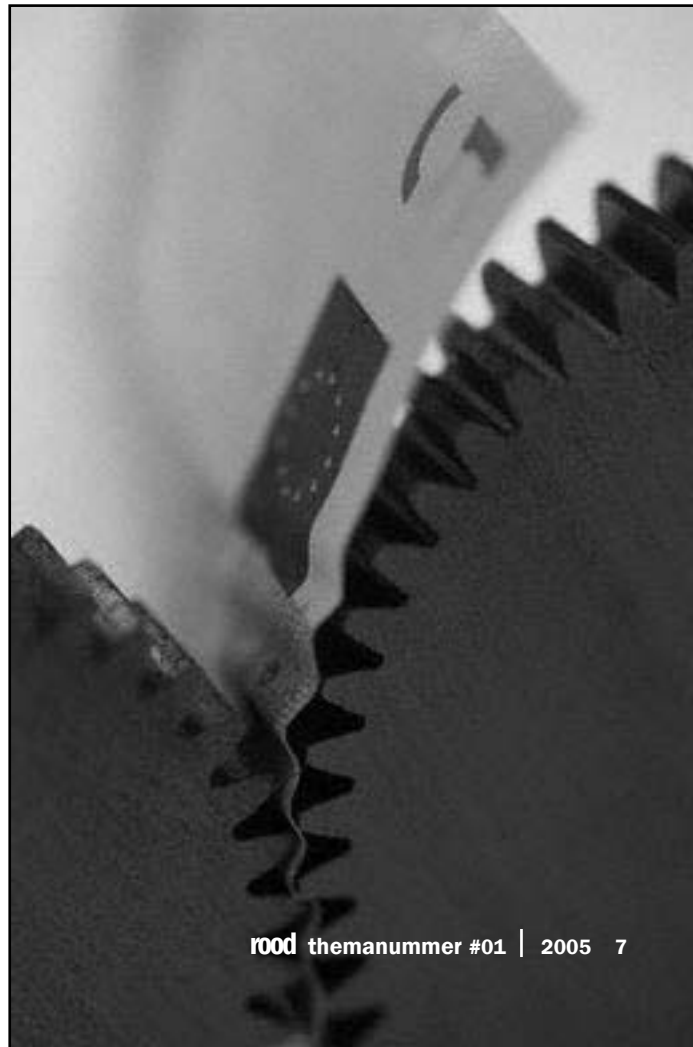
Voor het West-Duitse imperialisme is gedurende de laatste vijftientig jaar de afhankelijkheid van de kapitaalsaccumulatie ten opzichte van buitenlandse markten sterk geaccentueerd. Het aandeel van de export in het bruto nationaal product steeg van 15 tot 33 %. Welnu, de eenheidsmarkt vertegenwoordigt de belangrijkste afzetmarkt van de BRD. De Duitse burgerij wil die dus te allen prijze behouden en is bereid

daar een prijs voor te betalen. De BRD is de hoofdbron van de financiële middelen van de EEG, wat in werkelijkheid een verholde vorm van subsidies inhoudt aan de West-Duitse exporterende grootindustrie. Ook de landen van de Benelux en Italië zagen hoe het belang van de eenheidsmarkt toenam als belangrijkste afzetmarkt voor hun export. De Benelux verkoopt 70 % van zijn export aan de EEG. Aangezien zij veel minder competitief zijn dan de BRD op 'derde markten', houden ze aan de EEG vast als aan de pupil van hun ogen. Voor hen zou de ineenstorting van de eenheidsmarkt een echte economische catastrofe zijn.

Het Britse imperialisme is wezenlijk verdeeld over de eenheidsmarkt, wat overigens zijn late toetreding in 1973 verklaart. De traditionele sectoren die zijn gericht op de voormalige Britse koloniale bezittingen en het *Commonwealth* waren, samen met de sectoren die het nauwst geassocieerd zijn met de VS, het meest terughoudend. De meest moderne industriële sectoren waren de grootste voorstanders van de eenheidsmarkt. Vandaag blijft de verdeeldheid diep, zowel binnen de burgerij in haar geheel als binnen de conservatieve partij (*Tory*) van Margaret Thatcher. We hebben nochtans de indruk dat de *City*, die machtiger is geworden onder de regering van Mevr. Thatcher, 'ja' zegt aan Europa, al is het een 'ja maar'.

Blijft het Frans imperialisme. Die realiseerde de meest spectaculaire ommezwaaï. Onder de regering van generaal de Gaulle (1958-1969) werd de eenheidsmarkt maar aanvaard onder talrijke voorwaarden: voorrang aan het gemeenschappelijk landbouwbeleid, una-

nimateitsregel in de besluitvorming etc. Sindsdien werd de 'ja maar' onder de regeringen van Georges Pompidou, Valéry Giscard d'Estaing en vervolgens François Mitterrand getransformeerd in een 'ja' zonder reserves. De historische tendens is duidelijk: 25 % van de Franse export werden gerealiseerd met partners van de eenheidsmarkt in 1975; vandaag is dat al meer dan 50 %. Het gewicht van de landbouw binnen de Franse economie en daardoor van de rurale burgerij binnen de heersende klasse daalde voortdurend tijdens de laatste 25 jaar. Parijs is niet langer bereid de belangen en de toekomst van de vitale industriële sectoren op te offeren om onmiddellijke voordelen te bekomen voor de grote graan- en suikerboeren. Uiteraard verhindert dit niet dat de belangrijkste offers opgelegd worden aan kleine boeren die gespecialiseerd zijn in de veeteelt. Vandaar een Frans-Duits of veeleer Frans-Duits-Italiaans blok dat eensgezind de eenheidsmarkt wil redden tegenover de obstructie van Margaret Thatcher.

EEN DISPUUT OVER GROOT GELD

De mislukking van de Europese Raad van Athene in december laatstleden en vervolgens van die in maart in Brussel is voor alles het resultaat van een dispuut over groot geld (2). Rekening houdend met de massale landbouwimport vanuit 'derde landen' die geen lid zijn van de EEG, moet Groot-Brittannië omvangrijke

dus vanzelf aan: 600 miljoen pond vanaf dit jaar, en de *ristorno* wordt opgetrokken tot 750 miljoen pond op een toekomstige, nog te preciseren datum (1986 of 1988?).

Achter dit dispuut over groot geld schuilt een principekwestie. Margaret Thatcher zou elke vooruitgang willen blokkeren van de instituties van de eenheidsmarkt op de weg naar een meer geavanceerde

van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Op dat vlak botst ze al meer met Italië, Ierland, Griekenland en Denemarken dan met Frankrijk of de BRD.

Maar in dit geworstel heeft Groot-Brittannië een zwakke positie. Haar partners weten dat de prijs die ze zouden betalen voor de verderzetting van een eenheidsmarkt zonder Groot-Brittannië of

bijdragen storten aan het budget van de EEG (3). Thatcher eist dat ongeveer drie vierde jaarlijks wordt teruggestort. Het *ristornoprincipe* wordt toegekend. Zijn omvang bij benadering ook. Er blijft een klein verschil. Margaret Thatcher eist 750 miljoen pond (8,6 miljard Franse frank) terug en haar partners zijn bereid haar onmiddellijk 600 miljoen pond te storten (6,9 miljard Franse frank). Het compromis kondigt zich

economische, financiële en politieke integratie. Ze wil het principe van het *vetorecht* en de *unanimiteitsregel* consolideren in de *communautaire besluitvorming*. Op dat vlak is ze de erfgename van de politiek van de Gaulle, exact in de mate dat Groot-Brittannië vandaag de zetel van 'de zwakste grootmacht' bezet, zoals die eertijds binnen de EEG werd bezet door Frankrijk (4). Ze wil zich op termijn ook ontdoen

zelfs met zes, lager zou zijn dan wat Groot-Brittannië zou betalen voor een breuk met de EEG.

De uitdaging van Margaret Thatcher bleef overigens maar een week duren. De mislukking van de Europese Raad van Brussel betekent in de eerste plaats dat Londen voor het moment niet langer de beloofde terugbetaling van 600 miljoen pond geniet. Op 21 maart 1983 dreigde Margaret Thatcher in het Britse

lagerhuis de communautaire douanerechten niet meer te betalen voor de landbouwproducten die werden geïmporteerd door Groot-Brittannië vanuit 'derde landen'. Dat was een openlijke schending van het Verdrag van Rome. De Europese partners antwoordden met de bevestiging dat ze in dat geval hun communautaire actie zouden verderzetten zonder Groot-Brittannië. De City van Londen bracht Margaret Thatcher er dan ook toe zich te bedenken.

DE BESLISSENDE KWESTIE : EEN GEMEENSCHAPPELIJK BELEID OP HET VLAK VAN SPITSTECHNOLOGIE

Op slag liep de Europese Conferentie van Brussel eerder uit op en versterking dan op een verzwakking van de EEG. De solidariteit speelde ten volle tussen negen landen. Iedereen aanvaardde een verhoging van de belastingen die bijdragen aan de inkomsten van de EEG: die zullen in eerste instantie verhogen van 1 tot 1,4 % van de opbrengst van de BTW van elk land, vervolgens tot 1,6 %. Die twee verhogingen zijn overigens onvoldoende om een werkelijke expansie van de activiteit van de EEG te verzekeren. Met uitzondering van Groot-Brittannië aanvaardt iedereen het de unanimitétsregel in vraag te stellen binnen de Raad van ministers van de EEG, al is het in etappes. Waarom is dit zo?

Tijdens de laatste jaren hebben de Europese imperialisten posities verloren in de concurrentie met het Amerikaanse en Japanse imperialisme. De verslechtering van de situatie van het Europees kapitalisme in sleutelsectoren de laatste jaren verschijnt duidelijk in de twee tabellen in de kolom hiernaast.

Maar de strijd is nog lang niet beslecht. Het beslissende terrein - naast dat van het financieel kapitaal, waarop Europa punten heeft gescoord - is dat van de spitsstechnologie. Op dat vlak is het verdicht brutaal. De PDG van Fiat, Agnelli, formuleerde het op categorische wijze: Italië alleen kan enkel een

technologie van tweede rang financieren. Stel Frankrijk, Groot-Brittannië, de BRD in de plaats van Italië: de situatie is fundamenteel analoog. Breng de financiële, technologische, wetenschappelijke krachten van de belangrijkste Europese imperialistische machten samen, en de situatie verandert compleet. Gemeenschappelijke ondernemingen die een geavanceerde technologie vereisen, zoals Airbus (vliegtuigbouw), Ariane (ruimte-industrie en telecommunicatie), zijn successen. Voor de technologie van overmorgen bereidt de eenheidsmarkt het programma ESPRIT voor, het gigantische project voor thermonucleaire fusie JET, het programma voor de optische computer die honderden keren sneller zou werken dan de elektronische computers. De neergang van het Brits imperialisme, zijn overigens

Aandeel van de wereldmarkt van elektrisch en elektronisch materiaal (in %)

	1978	1981
JAPAN	22,9	26,8
VS	22,6	23,9
EEG	29,8	22,9

Geavanceerde robots

	1980 (jaarlijkse productie in aantal eenheden)	1981 (Aantal geïnstalleerde robots)
JAPAN	5.231	11.000
VS	2.129	8.130
EEG	1459	4.017

(vier belangrijkste landen)

tijdelijke 'desindustrialisering', drukt het gebrek aan capaciteit uit van de gemiddelde imperialistische machten om de trein van de mondiale concurrentie te onderhouden in geavanceerde sectoren, sectoren die betrekking hebben op vitale domeinen van de wereldmarkt.

Als ze zouden terugvallen op hun eigen nationale zwakte, zouden de BRD, Frankrijk en Italië de Britse weg van de neergang volgen. Door

zich te associëren hebben ze nauwelijks zekerheid het spel te winnen, maar ze hebben er tenminste de kans toe. Het bewustzijn dat de grote Europese monopolies van dit kapitale feit ontwikkelden, redt de eenheidsmarkt, ondanks het gewicht van de crisis en van de concurrentie.

Teken des tijds: ondanks alle vervloekingen die gelanceerd worden tegen het enorme deficit van Groot-Brittannië heeft Margaret Thatcher al voor de top van Brussel de noodzakelijke twee miljard frank gestort opdat Airbus, een gemeenschappelijke Frans-Duits-Britse onderneming, zou kunnen starten. De poging om een enigszins beoedelde binnenlandse populariteit te herwinnen, om in Groot-Britannie haar faam als 'ijzeren dame' te herstellen, is één zaak. De historische belangen van de Britse burgerij zijn er een andere. Die laatste halen het uiteindelijk op het eerste.

Blijven het gewicht van de crisis, van de verscherpte concurrentie, van de opgang van het protectionisme, van sectoriële conflicten, die zullen blijven wegen op elke nieuwe vooruitgang van de Europese integratie. De fundamentele gegevens van het probleem zijn dus niet gewijzigd. ■

Ernest Mandel, 26 maart 1984

1. De eurodollars zijn dollars die toebehoren aan niet-Amerikanen of aan Amerikanen, maar die gedeponeerd zijn bij niet-Amerikaanse banken. Er bestaat eveneens een munt die wordt geconstitueerd door de munt die gehouden wordt door een ingezetene van een ander land dan het emissieland of, als de houder en de munt dezelfde nationaliteit hebben, die gedeponeerd is bij een buitenlandse bank.
2. Cf. Inprecor nummer 163 van 19 december 1983.
3. Voor het jaar 1982 eiste Groot-Brittannië de terugbetaling van 10,2 miljard frank op de 13,6 miljard van de Britse bijdrage aan de begroting van de EEG. De negen andere partners van de eenheidsmarkt hebben de terugbetaling van 5,1 miljard aanvaard. Het finale akkoord zou zich na de koehandel echter moeten situeren rond de 7 miljard frank, of ongeveer de helft van de Britse bijdrage aan de EEG.
4. Het is Frankrijk dat in 1966 wat men sindsdien het 'compromis van Luxemburg' noemt, had opgelegd, een precedent dat voorziet dat een lidstaat van de EEG kan eisen dat een beslissing slechts met unanimitéit kan worden genomen wanneer het gaat om een kwestie die voor dat land een vitaal belang vertegenwoordigt. In maart laatstleden maakte de Ierse landbouwminister, Austin Deasy, gebruik van dit procédé om een bijzonder statuut te verkrijgen voor zijn land tijdens de discussie over de aanname van quota op het vlak van de melkproductie.

Europa : heropleving en besparingsbeleid

In de lente van 1992 kondigden zowel het IMF (internationaal monetair fonds) als de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) een economische heropleving aan voor het tweede semester van het jaar. Die laat op zich wachten. Integendeel, de recessie duurt voort en versterkt zich nog. De werkloosheid bereikt historische recordniveaus. Tegelijkertijd is op Europese schaal een breed debat geopend over "welk europa" - discussies over het verdrag van Maastricht voor de 12 landen van de Europese commissie (EC) - of over de toetreding van de EFTA (Europese Vrijhandelsassociatie).

De "Europese vraag" is nauw verbonden met de discussies over de politiek van besparingen en economische relance. Ernest Mandel zet deze thema's in perspectief.

UIT: LA BRÈCHE, NR. 494, 28 AUGUSTUS 1992.

Het is de Engelse econoom John Maynard Keynes die het gebruik van het budgettaire tekort op de agenda zette als middel om de economische crisis en de werkloosheid te bestrijden. Dit idee werd in vele Europese landen door de georganiseerde arbeidersbeweging gedeeltelijk overgenomen onder de vorm van een economische heropleving aangedreven door enorme uitgaven, onder andere in de sector van de openbare diensten. De diverse plannen tegen de werkloosheid van de tweede helft van de jaren '30 waren door dit concept geïnspireerd.

Vanuit een theoretisch standpunt bezien, faciliteert een verhoging van de algemene vraag (de effectief beschikbare koopkracht) in een gegeven land de economische heropleving zolang er productiecapaciteit beschikbaar is: werklozen, reserves aan grondstoffen of intermediaire producten, machines die niet voltijds draaien. Deze niet-gebruikte grondstoffen worden in zekere zin gemobiliseerd door de bijkomende koopkracht die ontstaat door het budgettaire tekort. Enkel wanneer de grondstoffen uitgeput zijn, mondt het budgettaire tekort fataal uit op inflatie.

BUDGETTAIRE TEKORT EN INKOMENSHERVERDELING

Maar er schuilt een adder onder het gras. Om te voorkomen dat het budgettaire tekort inflatie veroorzaakt alvorens de volledige tewerkstelling is bereikt, moet men de belastingen verhogen in dezelfde verhouding als de inkomsten. Niettemin verkiest de burgerij staatsleningen (obligaties) boven het betalen van belastingen: het eerste brengt op, het tweede niet. En de fiscale vlucht is in de 20ste eeuwse burgerlijke samenleving een universeel fenomeen. Vandaar dat het budgettaire tekort praktisch altijd gepaard gaat met de ontwikkeling van de openbare schuld.

De terugbetaling van deze schuld vertegenwoordigt een stijgend aandeel in de openbare uitgaven. Dit neigt ertoe het budgettaire tekort te doen toenemen, zonder winstgevend effect op de

tewerkstelling. Integendeel: de loontrekkenden betalen de hoofdmoot van de belastingen, de stijging van de openbare schuld houdt in werkelijkheid een herverdeling van het nationaal inkomen in ten koste van de loontrekkenden en ten voordele van de burgerij.

Stimuleert de stijging van de inkomsten van de kapitalisten de investeringen en dus de tewerkstelling dan niet? Dat is de stelling van de voorstanders van de 'heropleving door het aanbod', tegenstanders van Keynes in de jaren '30 en heel invloedrijk sinds het Reagan en Thatcher-tijdperk.

Opnieuw gaat het hier niet om een automatisme. De argumentatie van Keynes op dit vlak is overtuigend. De kapitalisten zijn niet verplicht hun bijkomende inkomsten in de productie te investeren. Ze kunnen verkiezen om deze middelen te sparen of te gebruiken voor speculatieve doeleinden. Zelfs als men investeert, kan het gaan om een rationaliseringsinvestering, die meer banen kost dan dat ze er creëert. Dit soort investeringen is dominant sinds midden jaren '70.

In werkelijkheid werken de kapitalisten niet voor het algemeen nut. Ze maken keuzes in functie van de maximale winst. Dit gedrag leidt precies tot de periodieke stijging van de werkloosheid en tot de min of meer lange economische crises. Tijdens deze crises dalen de omvang en het peil van de winst. Het herstel van de winst wordt vanaf dan een absolute prioriteit voor de burgerij. De stijging van de uitbuiting van de loontrekkenden - de meerwaardevoet, volgens de formulering van Marx - is het geprivilegieerde instrument om dat te bereiken.

Het is geen toeval dat de bezuinigingspolitiek overal op de agenda staat. In laatste instantie zijn de monetaire deflatie en de keynesiaanse inflatie slechts 2 varianten van een fundamentele oriëntatie.

BEWAPENINGSUITGAVEN EN KREDIET

Het historisch bilan van de keynesiaanse politiek is heel duidelijk. Het

meest belovende experiment, de *New Deal* van Roosevelt in de Verenigde Staten, is geëindigd als een schrijnende mislukking. Ondanks de enorme stijging van de openbare uitgaven is ze uitgelopen op de crisis van 1938, met meer dan 10 miljoen werklozen. Het is enkel de versnelde herbewapenings-economie die de massale werkloosheid deed verdwijnen. Dit bevestigt de diagnostiek van Rosa Luxemburg voor de eerste wereldoorlog. Ze zag in de bewapenings-economie 'de vervangingsmarkt' bij uitstek - d.w.z. de nieuwe afzetmarkt voor de verkoop van de waren en voor de realisatie van de meerwaarde - in het imperialistisch tijdperk. Inderdaad, de omvang van de bewapeningsuitgaven functioneerde in de Verenigde Staten na 1948 als motor voor de economische expansie van het kapitalistisch systeem in zijn geheel. Dit type van uitgaven schraagde 'de lange expansieve golf' van de jaren 1950-1970, hoewel daar het prijskaartje aan vasthing van een permanent budgettaire tekort en een permanente inflatie.

De andere belangrijke stimulans voor de expansie bestaat in de enorme toename van het krediet, het is te zeggen van de schuldenlast van de grote bedrijven of van de minst arme gezinnen. De 'kleine kredieten' voor armere sociale sectoren zijn zowel in de Verenigde Staten als in Europa zelfs nog in omvang gestegen sinds de recessie van 1974-1975. Gedurende de naoorlogse periode dreef de kapitalistische economie naar een expansie op een oceaan van schulden. Alleen al de in dollar uitgedrukte schuld bereikt momenteel de astronomische som van 10.000 miljard dollar, waarvan de fameuze 'derde wereldschuld', die meer dan 50% van de inwoners van de planeet aangaat, slechts 15% uitmaakt.

De explosie van de schuldenlast functioneert eveneens als een 'vervangingsmarkt'. Ze creëert bijkomende koopkracht die toelaat de interne tegenstellingen van de kapitalistische economie af te

zwakken. Maar dit afzwakkingseffect is beperkt in de tijd. Inderdaad, onvermijdelijk voeden de stijgende schulden de inflatie. Vanaf een bepaalde drempelwaarde begint deze de expansie te verstikken in plaats van ze te stimuleren. Dit heeft de ommekeer van de expansieve naar de depressieve lange golf bespoedigd. Deze kentering tekende zich af vanaf het einde van de jaren '60, begin jaren '70.

EEN TEKORT VOOR WAT EN VOOR WIE ?

Er is iets irreëls in de door de dogmatici van het neoliberalisme ontwikkelde tegenstelling tussen de zogenoemde aanbodpolitiek en de politiek die aan de hand van het budgettaire tekort de vraag aanzwengelt. Nooit is het budgettaire tekort zo hoog geweest als onder de kampioen van het neoliberalisme die Ronald Reagan meende te zijn. Dezelfde opmerking geldt in grote mate ook voor Mevrouw Thatcher. Zij waren beoefenaars van een keihard neokeynesianisme, ook al bedienden ze zich van de omgekeerde geloofsbrieven.

Het echte debat ging niet over de

omvang van het budgettaire tekort, maar over de bestemming ervan. Welke maatschappelijke klassen of belangrijke klassenfracties profiteerden ervan? Met welk resultaat voor het geheel van de economie en de samenleving? Hierover bestaan sluitende empirische gegevens. Het neokeynesianisme van Reagan en van

mevrouw Thatcher, dat samengaat met het zogenaamde 'monetaristisch' imperatief (monetaire stabiliteit kost wat het kost), heeft op brutale wijze overal het bezuinigingsoffensief versterkt. Men heeft de sociale en infrastructurele uitgaven verlaagd; in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië, in mindere mate Japan en Duitsland, heeft men de uitgaven voor bewapening enorm doen stijgen. Op verschillende manieren werden de subsidies voor private ondernemingen verhoogd. De uitbreiding van de werkloosheid en de sociale ongelijkheid werden gestimuleerd. Het aantal werklozen is in de landen van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) gedurende de voorbije 2 decennia met meer dan een kwart gestegen.

De globale sociale effecten zijn nog rampzaliger. Overal ter wereld bevestigt het universitair onderwijs over economische ontwikkeling terecht dat de meest productieve investeringen op lange termijn deze zijn in het onderwijs, in de gezondheidszorg en de infrastructuur. Maar, de dogmatici van het neoliberalisme vergeten deze elementaire wijsheid wanneer ze de openbare financiële problemen aanpakken vanuit het gezichtspunt van een 'evenwicht' dat tegen gelijk welke prijs hersteld moet worden. Ze snoeien liefst in de uitgaven voor onderwijs, gezondheidszorg, sociale zekerheid en infrastructuur met de gekende nadelige effecten op termijn, ook voor de productiviteit.

Wil dit nu zeggen dat de socialisten toch de voorkeur moeten geven aan het traditionele keynesianisme dat uitmondt op diverse varianten van de 'Welfare State', tegenover de vergiftigde cocktail van monetarisme en neokeynesianisme die men ons nu serveert? Ook als het antwoord positief is, moeten we die politiek toch overstijgen. Het traditionele keynesianisme veronderstelt welbepaalde vormen van machtsuitoefening en -verdeling binnen het kader van de burgerlijke samenleving.

Die leiden tot verschillende vormen van sociaal contract en tot een 'consensus' met de houders van de economische macht, gebaseerd op wat aanvaardbaar is voor deze laatste. De 'consensus' is dus een vorm van éénrichtingsverkeer. Hij gaat in tegen een essentiële prioriteit: het verdedigen van de onmiddellijke belangen van de loontrekkenden en van de objectieven van de nieuwe sociale bewegingen. Die verdediging veronderstelt het behoud of het heroveren in sommige landen van een politieke zelfstandigheid van de loontrekkende klasse in het algemeen.

Anderzijds heeft het traditionele keynesianisme als minste kwaad in vergelijking met de deflatiepolitiek enkel zin als het uitmondt op een snelle vermindering van de werkloosheid. In de actuele omstandigheden echter leidt het neokeynesianisme tot een vermeerdering van de werkloosheid en tot de marginalisering van een groeiende groep van de samenleving. Het houdt op geen enkele manier de realisatie tegen van het neoliberale project voor een "duale" samenleving, d.w.z. de geïnstitutionaliseerde verdeeldheid onder de loontrekkenden, dus de achterstelling en ontmoediging van een deel van deze laatsten. Door de depolitisering en de wanhoop die daardoor wordt gevoed, wordt de culturele basis gelegd voor de ontwikkeling van een "neofascistische" extreme rechterzijde.

MULTINATIONALS EN NATIONALE STATEN

Het "laatkapitalisme" wordt daarenboven gekenmerkt door een internationale concentratie en een centralisatie van kapitaal zonder voorgaande. De multinationale ondernemingen of *transnationals* zijn de voornaamste organisatievorm van het grootkapitaal. Minder dan 700 onder hen domineren brede segmenten van de wereldmarkt. Tegenover de almacht van deze *transnationals* is de traditionele nationale staat steeds minder opgewassen om een coherent en efficiënt beleid te voeren.

De multinationals zijn zeker niet de enige vorm die grote ondernemingen aannemen. Naast hen blijven wezenlijk 'nationale trusts', naast openbare of semi-openbare bedrijven, naargelang het land in diverse verhoudingen, bestaan. De economische rol van de nationale staat is dus niet teruggeschroefd tot nul. Toch gaat de lange termijn tendens in de richting van een geleidelijke afbouw - niet totaal, niet onmiddellijk - van de efficiëntie van de economische interventies van de nationale staat. Het ideologische offensief van het neoliberalisme is in grote mate het product en niet de oorzaak van deze fundamentele evolutie. Tegenover de opmars van de transnationale bedrijven is de nationale staat enkel voor welbepaalde fracties van de burgerij nog een adequaat economisch instrument.

Niettemin heeft de dominante klasse de staat nodig voor haar zelfverdediging. Ze heeft de nationale staat nodig om haar particuliere belangen te verdedigen - onder andere in de supranationale instanties - tegenover haar buitenlandse concurrenten. Ze heeft de staat nodig om de schok van economische en sociale crises te dempen. Ze heeft de staat nodig voor repressieve doeleinden in geval van explosieve sociaal-politieke crises.

In de mate dat de nationale Staat voor haar minder nuttig wordt, poogt ze die te vervangen door supranationale instituties. Vooraleer deze een echt staatskarakter verkrijgen, moet men nochtans belangrijke politieke, culturele, ideologische obstakels overwinnen. Dat lijkt complexer te zijn dan aanvankelijk gedacht. Zo blijft de eenmaking van Europa op middenlange termijn hangen tussen een vage confederatie van soevereine staten en een Europese federatie met reële staatskenmerken, met een gemeenschappelijke munt, een gemeen-

schappelijke centrale bank, een gemeenschappelijke industriële en agrarische politiek, een gemeenschappelijk leger en politie, dit alles vertegenwoordigd door een echte gemeenschappelijke regering. De instituties die voortkomen uit de eenheidsakte of uit de akkoorden van Maastricht weerspiegelen goed dit hybride karakter. Het zijn pre-staats- of semi-staatsinstellingen. De echte macht blijft in handen van de Ministerraad, het is te zeggen de twaalf samenwerkende regeringen. De mate waarin de soevereiniteit werkelijk wordt opgegeven, blijft erg gelimiteerd. De verschillen tussen de nationale situaties zitten daar natuurlijk voor veel tussen

HET EUROPESE SOBERHEIDS- BELEID

De akkoorden van Maastricht leggen de nationale staten in functie van de monetaire stabiliteit een vermindering van het budgettaire tekort op, tot 3% van het bruto nationaal product. Er zijn weinig

staten die dit doel in 1996, 1997 of 1998 zullen halen. Gaan we naar een Europa met vijf? Het mechanisme is zeker niet zo goed geolied als Jacques Delors beweert.

Hierbij voegt zich een tijdsbom: de effecten op middenlange termijn van de zogenaamde budgettaire stabilisatie op de economische conjunctuur en onder meer op de tewerkstelling. Volgens een 'vertrouwelijke' nota van de OESO zullen deze heel nefast zijn; meerder studies bevestigen deze inschatting. Alleen al het feit dat de inhoud van de akkoorden van Maastricht een verergering van de bezuinigingspolitiek impliceert, zou al moeten volstaan voor de arbeidersbeweging en de 'niet-respectabele' linkerkant om de akkoorden te verwerpen. We mogen ons niet laten bedotten.

In werkelijkheid levert Maastricht onder het mom van begrotingsdiscipline enkel een eenvoudig excuus voor de verderzetting en de verharding van een bezuinigingspolitiek waarin de betrokken regeringen zich reeds hadden geën-

gageerd. Het is deze politiek die men moet viseren, eerder dan louter zijn pijlen te richten op de akkoorden van Maastricht.

Dit wil zeggen dat de oppositie tegen Maastricht niet de vorm mag aannemen van een protectionistische en nationalistische terugplooi. Dit zou ons verder overleveren aan dezelfde besparingspolitiek, onder de ideologische 'rechtvaardiging' van de verdediging van de nationale soevereiniteit. Is het niet onder het voorwendsel de 'nationale concurrentiepositie' van 'onze' industrie te verdedigen, dat de syndicale en sociaal-democratische leidingen zich ten volle hebben ingezet voor de besparingspolitiek?

Tegenover de groeiende internationalisering van het kapitaal en de groeiende macht van de multinationals bestaan er fundamenteel slechts twee denkbare strategieën voor de loontrekkenden, hun politieke en syndicale organisaties en de nieuwe sociale bewegingen. De eerste is deze van samenwerking met de eigen dominante klassen tegen 'de' Duitsers, 'de' Britten, 'de' Fransen, 'de' Japanners... Dat is een reactionaire ideologische oriëntatie, die het chauvinisme voedt, het korte-termijnegoïsme, de xenofobie, zelfs het racisme. Het is een politiek die geen enkel perspectief opent. De multinationals vinden altijd wel een land waar de lonen lager zijn, de werkomstandigheden harder, de democratische vrijheden beperkter. Zich engageren voor deze nationale weg van de verdediging van de 'zwarte industrie' komt erop neer opgezogen te worden door een cumulatief dalende spiraal van inkomsten, werkomstandigheden en vrijheden in de naam van de concurrentie. Dat komt neer op de harmonisering naar beneden toe.

De tweede oriëntatie - de enige doeltreffende op korte termijn - bestaat in een samenwerking van de loontrekkenden en de sociale bewegingen in het geheel van de Europese landen - en ook internationaal - met als doel om de verworvenheden te

verdedigen, in stappen de lonen, de sociale zekerheid, de werkomstandigheden van de loontrekkenden in de benadeelde landen tegenover de beter voorziene landen te harmoniseren naar boven toe. Het is ook een oriëntatie die moet uitmonden op sociale, economische, ecologische voorstellen op Europese schaal, want dat is het kader waarbinnen die voorstellen effectief verwezenlijkt kunnen worden en waarbinnen een nieuwe vorm van burgerschap met zijn politieke, sociale en economische dimensies gerealiseerd kan worden.

INTERNATIONALE SOLIDARITEIT

Binnen de Europese instanties, zetten nuances de protagonisten van centrum-links en de volgelingen van centrum-rechts weliswaar tegenover elkaar. De twisten rond het Europees Sociaal Verdrag getuigen hiervan. Hoe dan ook, de analyse toont dat er

voorbij die nuances unanimiteit bestaat rond de besparingspolitiek.

We verzetten ons dus niet tegen het verdrag van Maastricht in naam van de gedachte dat de prioritaire politieke actie zich op het niveau van de nationale staat afspeelt. Integendeel, we zijn voorstander van alle initiatieven die de bewustwording bevorderen van de noodzaak aan gemeenschappelijke solidaire actie tussen loontrekkenden op Europese schaal op het politieke, economische, sociale en ecologische terrein.

Dit is overigens niet in strijd met het defensieve verzet op nationaal vlak. Binnen dit perspectief vertegenwoordigt de herovering door de arbeidersbeweging en de sociale bewegingen van het solidariteitsprincipe - zeer goed verwoord in de leuze van het Amerikaans syndicalisme "*an injury to one is an injury to all* - Raak aan één van ons en je raakt ons allemaal" - een moreel en politiek beslissende dimensie. ■

rood

#17

Belgie - Belgique
P.B.
1/9352
Afgiftkantoor Brussel 7

PRIJS: 1,50 EURO
JAARGANG 38 • NOVEMBER 2005
MAANDBLAD
WWW.SAP-POS.ORG

De wereld begrijpen om de wereld te veranderen

Energierevolutie en
maatschappij-
verandering

Er blijft nog veel werk voor de boeg : nieuwe generaties feministen nemen dan ook de handschoen op, in continuïteit met bewegingen uit het verleden maar ook onder andere vormen en met een andere blik. Dat is het wat een aantal studentes en gediplomeerden in verschillende domeinen van de feministische studies of genderstudies wilden bevestigen in 1998, toen ze het transnationale netwerk *nextgeneration* opzetten. Rood had een interview met Sarah Bracke en Maria Puig de la Bellacasa, van *nextgeneration* Brussel.

DOOR CÉLINE CAUDRON

next_GENDERation

EEN GEDECENTRALISEERD NETWERK

MARIA : Het Europees netwerk *nextgeneration* is in de eerste plaats een gemeenschap van reflectie. Onze wijze van functioneren is heel erg gedecentraliseerd. Op onze site staat een soort gebruiksaanwijzing: creëer je eigen *nextgeneration* groep waar je woont. Je neemt gewoon de vragen die je interesseren uit de lijst en je doet er iets mee op lokaal niveau. De plaatselijke groepen zijn heel divers en zijn geëngageerd in heel uiteenlopende problematieken, hoewel we er allen sterke feministische, antiracistische, anti-heteroseksistische en postkoloniale opvattingen op nahouden.

SARAH : De identiteit van het *nextgeneration* netwerk ontstond doorheen verschillende soorten reflecties vanuit het engagement van leden van het netwerk, vanuit een goesting zich te positioneren in een aantal debatten. De ontwikkeling van *nextgeneration* wordt gemarkeerd door twee rode draden. De eerste is de dichotomie tussen theorie en actie. Via discussie op de mailinglist bekritiseerden heel jonge studentes van 18-19 jaar het veel te theoretische aspect. Ze betreurden het gebrek aan actie. Dat hield ons bezig, en we kozen de valstrik van die dichotomie te verwerpen. Het is inderdaad iets helemaal anders tussen te komen aan de universiteit in een les feministische studies dan zoals wij deden, te interveniëren in de sociale fora of in de voorbereiding van de wereldvrouwenmars in Parijs.

MACHTSASSEN VERBINDEN

MARIA : De tweede rode draad betreft de verbinding van machtsassen die in de complexe realiteit van onze maatschappij bestaan. We weigeren alleen op abstracte manier op de as man-vrouw te focussen alsof die mannen en vrouwen ook niet in andere soorten verhoudingen verschijnen. In 2003 organiseerden we bijvoorbeeld drie parallelle ateliers tijdens het Europees Sociaal Forum in Parijs. We wilden er vooral nadenken over de plaats van de genderkwestie hier en nu. Is dit de hoofdkwestie, prioritair voor de strategie die we nodig hebben? Interageert ze met andere soorten machtsverhoudingen?

NOT IN OUR NAME

SARAH : In Brussel organiseerden we ons in een lokale groep met de campagne '*not in our name*'. Startsein was een discussie op onze mailinglist in januari 2004 over het hoofddoekendebat. Veel leden van de lijst voelden zich betrokken en iemand stelde voor een gemeenschappelijke tekst over deze kwestie op te stellen voor 8 maart. Dat voorstel kon op veel enthousiasme rekenen. Die discussies hebben tot een tekst geleid, die we vervolgens als vrije tribune hebben gepubliceerd in *De Standaard*, in naam van *nextgeneration* Brussel. Ook in andere landen werd die tekst opgepikt en bediscussieerd.

MARIA : Het vertrekpunt van de campagne was verontwaardiging. We vonden het obscene dat gasten als Dewael zich opwerpen als de grote verdedigers van

arme vrouwen, die in naam van de laïciteit en de mensenrechten bevrijd moeten worden. We kregen te horen dat de gelijkheid tussen man en vrouw een Europese waarde zou zijn die we moeten verdedigen tegen hordes niet-Europeanen. Dan zeggen wij: 'niet in onze naam'.

SARAH : Het is de mode in populistische vertogen. Die gaan letterlijk over de hoofden van de vrouwen heen. Dat is typisch in een patriarchale maatschappij. Als blanke, westerse feministe moet je dat herkennen en aanklagen. Als we dat niet doen, spelen we het spelletje mee over beschavend en humanistisch Europa, waarvan we de woordvoerder dreigen te worden.

MARIA : De kwestie was niet 'voor of tegen de hoofddoek?'. We vroegen ons eerder af wat er hier in onze context gebeurt. Die demarche is onmiddellijk verbonden met de vragen van feministen van de jaren '70, die verwierpen dat de klassenstrijd en de revolutie prioritair waren tegenover de vrouwenkwestie. Het ideaal is misschien dat geen enkele vrouw de hoofddoek draagt, maar mogelijke allianties met andere vrouwen vandaag mogen niet gehypothekeerd worden in naam van een ver ideaal. Een andere wereld is mogelijk, praktisch gezien, hier en nu. Dat soort feminisme, dat begrepen heeft hoe naar verschillen binnen de beweging te luisteren, is een beetje zoals het andersglobalisme *avant la lettre*. ■

www.nextgeneration.collectifs.net

Van alle rijkdom die we in België jaarlijks produceren ging er tijdens de laatste 25 jaar steeds minder naar lonen, uitkeringen en pensioenen. De werkenden en gepensioneerden krijgen een steeds kleiner deel van de koek - door besparingen en loonmatiging - en de rijken een steeds groter deel. Daarenboven moeten ze altijd maar minder belastingen betalen op hun winsten en worden de patronale bijdragen elk jaar forser verlaagd. In cijfertjes uitgedrukt: het aandeel van de lonen en uitkeringen in het nationaal inkomen daalde van 78% in 1980 tot 69% 20 jaar later.

Dit betekent dat 25 jaar neoliberal beleid ertoe leidde dat de rijkdom die we met z'n allen in dit land produceren, steeds minder herverdeeld wordt.

de patroons in de vorm van lastenverlagingen. Daar vinden we blijkbaar moeiteloos geld voor. Als de rijksten netjes belast zouden blijven zoals wij allemaal en als je even meetelt dat wij door de technologische vooruitgang elk jaar méér produceren per persoon, dan kunnen we de vergrijzing echt wel aan! Haast alle cijfers wijzen in dezelfde richting: het is niet de vergrijzing maar de neoliberale politiek met zijn omgekeerde sociale herverdeling ten gunste van de rijksten, die een bedreiging vormt voor onze sociale zekerheid.

Ondanks dit alles blijven zowat alle opiniemakers, editorialisten, politici en patroonsorganisaties de bevolking platslaan met onheilspellende cijfers over

O n h e i l s p e l l e n d e p r o p a g a n d a

Zelfs de vakbondsvijandige krant *De Morgen* kopte recent dat de kloof tussen arm en rijk blijft toenemen in België. Welnu, is het niet normaal dat als de rijkste mensen steeds minder afdragen aan de gemeenschap, de overheid het steeds moeilijker krijgt om haar sociale uitgaven te kunnen bekostigen? Het is dat gebrek aan sociale herverdeling en solidariteit dat een tijdbom legt onder onze pensioenen en onze sociale zekerheid, niet de vergrijzing. Elk miljard dat aan lastenverlagingen wordt gespenseerd, verliezen we voor de bekostiging van de sociale zekerheid.

Volgens experts zullen we tegen 2030 tien miljard euro extra moeten vinden om de kosten van de vergrijzing op te vangen. Een groot probleem? Bedenk dan even dat onze regering dit jaar bijvoorbeeld meer dan vijf miljard euro cadeau geeft aan

de vergrijzing en de onontkoombare noodzaak om langer te werken. De activiteitsgraad optrekken door mensen langer te laten werken terwijl er 600.000 werklozen zijn, is toch allerminst logisch. En toch klinkt het haast *unisono* dat dit levensnoodzakelijk is om ons sociaal systeem boven water te houden. De neoliberale propaganda laat zich kennelijk niet hinderen door *facts and figures*. Recent zag het eerste vergrijzingsrapport het daglicht. En wat bleek daaruit: in Wallonië speelt de vergrijzing haast niet, het gaat er om een mythe. In Brussel is er zelfs helemaal geen sprake van een vergrijzing van de bevolking, het gaat om een regelrechte leugen. Enkel in Vlaanderen is er inderdaad weldegelijk sprake van een vergrijzing. Maar met een beetje Waalse solidariteit en transfers moeten we die toch de baas kunnen zeker... ■

rood maandblad voor socialistische democratie.
Uitgegeven door de Socialistische Arbeiderspartij (SAP), Belgische afdeling van de Vierde Internationale

Verantwoordelijke uitgever: D. Dessers.

Redactie: Ataulfo Riera, M. Lievens, Céline Caudron, Freddy De Pauw, David Dessers, Chris Den Hond, Stephanie Staiesse, George Dobbeleer, Marcel Solbreux, Frédéric Lehembre, Olivier Bonfond, Thierry Tillier, Sébastien Brulez.

Werkten mee aan dit nummer: Daniel Tanuro, Filip Debodt, Didi De Paris

Redactie en administratie: Plantinstraat 20, 1070 Brussel, 02/523.40.23, rood@sap-pos.org, www.sap-pos.org.

Tarieven:

Prijs per nummer: 1,5 euro

Abonnementen: 15 euro per jaar (10 nummers), buitenland: 25 euro per jaar.

Aanrader: neem een permanente opdracht van bijvoorbeeld 15 euro per jaar!

Storten op rekening "Avanti" **001-4012225-90** met vermelding van "Rood"

Het ABVV kreeg bakken kritiek over zich heen omwille van zijn stakingsactie op 7 oktober tegen de regeringsmaatregelen rond het brugpensioen en de sociale zekerheid, het zogenaamde 'generatiepact'. De druk van onderuit binnen het ACV deed de christelijke vakbond echter keren, met een stakingsdag in gemeenschappelijk front als gevolg. Het verhaal over de vergrijzing en de 'noodzakelijke' hervormingen van de sociale zekerheid pakt niet bij vele mensen, en terecht!

DOOR M. LIEVENS

Het tij keran

HET ABVV HAD GELIJK

Onder het mom van de vergrijzing en de onbetaalbaarheid van de sociale zekerheid wil de regering en het patronaat dat mensen langer werken, en dat de patroons minder bijdragen aan de sociale zekerheid. Deze politiek is niet nieuw. Al meer dan 25 jaar wordt een dergelijk neoliberal beleid gevoerd van loonmatiging, activering, en inleveringen. Vandaag lijkt rond dit soort politiek een nieuwe consensus te bestaan, gebaseerd op het verhaal van de vergrijzing. Omwille van dit 'algemeen belang' moeten mensen langer werken. Wie daartegen protesteert, zoals het ABVV, wordt corporatisme verweten. De vakbond zou louter een defensieve opstelling hebben om de belangen van de eigen kernleden, de wat oudere werknemers in grote bedrijven, te verdedigen.

Dit is de wereld op zijn kop. Gedurende die 25 jaar neoliberale politiek daalde het aandeel van het nationaal inkomen dat naar de hele werkende klasse gaat onder de vorm van lonen en uitkeringen van zo'n 78 % naar ongeveer 69 %. Dit is een gigantische daling. De stijgende winsten die daartegenover stonden, werden nauwelijks geïnvesteerd (vandaar de blijvend hoge werkloosheid), maar werden aan de aandeelhouders uitbetaald als dividend. Dát is de echte inzet van de politiek die wordt gevoerd: de lastenverlagingen voor de werkgevers, de druk op de sociale zekerheid en de loonmatigingen

hebben als doel het deel van de taart dat naar de werkers gaat, te verkleinen.

Schattingen over de meerkost van de vergrijzing bedragen zo'n 3 tot 4 procent van het BNP in 2030. Dat zet de zaken in perspectief! Vaak wordt geschermd met het argument dat tegen 2005 twee actieven zullen moeten instaan voor één gepensioneerd. Daarom moet de geproduceerde taart groter worden, en dat kan door meer mensen te doen werken.

Er wordt daarbij echter vergeten dat de actieven niet enkel de ouderen moeten onderhouden, maar daarenboven ook een hele klasse van aandeelhouders-renteniers! Natuurlijk wordt de vergrijzing moeilijk te dragen als die laatste financiële parasieten een steeds groter deel van de taart voor zich opeisen!

REGERING IN VERSNELLING

Na de debacles rond DHL en B-H-V kon de regering zich geen derde crisis veroorloven. Ook al waren de resultaten van de onderhandelingen duidelijk stappen 'vooruit' in het proces van neoliberale contrahervormingen, van de grote ommekeer was hoegenaamd geen sprake. Toch stond het regeringsdiscours bol van de nood aan 'leiderschap' dat 'moedige' beslissingen moet durven nemen, die soms 'pijn' doen. Verschillende leden van de regering deden hun uiterste best om aan te tonen dat de voorgestelde maatregelen weldegelijk

'hard' en 'pijnlijk' waren, en dat het dus goede maatregelen waren, dat de regering niet was geweken voor de vakbond. Het ging opnieuw om een echt liberaal opbod voor wie het hardst tegen de rechten van de werkende mensen zou durven ingaan. Onkelinx (PS) meende dat de plannen kost wat kost doorgevoerd moesten worden, indien nodig zonder instemming van de vakbond. Je moet het maar doen, en dat met een achtergrond in de FGVB. Een ander symptomatisch voorval: Verhofstadt noemde Gerolf Annemans van het VB de 'Xavier Verboven in het kwadraat', een uitspraak waar hij zich later voor verontschuldigde. Annemans zou even 'links' en 'conservatief' (sic) zijn als de topman van het ABVV... Je moet veel lef hebben om zo'n gebakken lucht te verkopen. De ontmaskering van deze verwoede poging om een neoliberale vlucht vooruit te maken, liet niet op zich wachten: de actie op 28 oktober, in gemeenschappelijk vakbondsfront, werd een ongelooflijk succes.

Het media-offensief tegen de stakingsacties was enorm. Van *La Libre Belgique* hoeft het misschien nog niet te verbazen. Ook een krant als *De Morgen*, wiens overleving te danken is aan de steun van talrijke progressievelingen, en die gelezen wordt door vele vakbondsleden, trok echter voluit de regeringskaart. *Dixit* Bart Eeckhout in een interview met Indymedia: "We hebben in dit dossier campagne gevoerd. We namen een

voorbeeld aan sommige Britse kwaliteitskranten die dat ook doen."

GROTE ACTIEBEREIDHEID

Dat grote lagen van de werkende bevolking een grote actiebereidheid vertonen, bleek al op 7 oktober. De stakingsactie van het ABVV werd een succes. Grote delen van het land werden lamgelegd. Toch wel opvallend in het licht van het enorme ideologische offensief van de weken ervoor.

In vele bedrijven deden ook ACV-militanten mee aan de staking en realiseerden zo de broodnodige eenheid aan de basis. Daarenboven verwierp een meerderheid van militanten en delegees van alle drie de vakbonden op 18 oktober massaal de regeringsplannen. Voor de leiding van het ACV was dit slikken. De basis van het ACV maakte dat Corteebeek geen tweede Houthuys kon worden, die de afbraakpolitiek mee begeleid.

Nochtans heeft het generatiepact ook een grote inzet voor de positie van de vakbondsbureaucratie, die steevast de kaart van de onderhandelingen trekt. Het terugschroeven van het brugpensioen dreigt de onderhandelingsmarge in de bedrijven en sectoren fel terug te schroeven, en dat kunnen de bureaucraten niet zomaar laten passeren.

Niet het ABVV stond geïsoleerd, wel de regering en de media, die niet

begrepen wat onder de meerderheid van de werkende mensen leeft! Dit moet vroeg of laat opnieuw in hun gezicht ontploffen. In Frankrijk en Nederland was men verbaasd hoe miljoenen mensen in het referendum over de Europese grondwet anders stemden dan zij die hen 'vertegenwoordigen' en namens hen het woord nemen (politici, vakbondstop, de leiding van grote verenigingen, media). Ook in België lijkt het establishment die crisis van hun representativiteit nog niet te hebben begrepen. De zogeheten 'maatschappelijke consensus' over de vergrijzing en de noodzakelijke hervormingen is vooral een elitaire consensus, tussen zij die de middelen hebben om een mening te spuien en die algemeen verspreid te krijgen.

EEN OFFENSIEF ACTIEPLAN EN EISENBUNDEL ZIJN NODIG!

De strijdbaarheid aan de basis moet voluit aangewend worden, niet louter om punctuele acties te organiseren om druk te leggen op onderhandelingen, maar om op korte en middellange termijn een krachtsverhouding op te bouwen. De overwinning van het neen tegen de Europese grondwet en de doorbraak van de Linkspartij zijn een steun in de rug. Inderdaad speelt de internationale concurrentie, maar het gelijktijdig offensief tegen de antisociale politiek in verschillende landen kan het tij

keren. De strijd moet eengemaakt worden rond een offensieve eisenbundel: brugpensioen op 55 met compenserende aanwerving van een jongere, herfinanciering van de openbare diensten op basis van een vermogensbelasting, terugschroeven van de patronale lastenverlagingen, tegen de 'alternatieve' financiering van de sociale zekerheid, heropwaardering van lonen en uitkeringen. Laat de renteniers betalen: de beste belasting op hun kapitaalsinkomen zijn hogere lonen en hogere patronale bijdragen aan de sociale zekerheid! Zoveel als mogelijk moet die strijd gekoppeld worden aan het Europees verzet tegen de Lissabonstrategie, Bolkenstein, de Europese grondwet, die het kader vormen van de neoliberale politiek. Daarnaast moeten de syndicale rechten gevrijwaard worden. Op 7 oktober werden o.a. in Haasrode dwangsommen opgelegd aan stakers. Rik Daems pleitte voor het inperken van het stakingsrecht. Tenslotte is het ook van belang op mediatiek vlak het offensief aan te gaan: verschillende centrales lanceerden een campagne om mensen hun abonnement op *De Morgen* te doen opzeggen. Het komt er ook op aan na te denken over nieuwe alternatieve infokanalen.

NAAR EEN LINKSPARTEI IN BELGIË?

Het was opmerkelijk hoe snel de leiding van het ACV inbond tegenover

de regeringsplannen, waarin de 'politieke vrienden' van het ACV, bij nader order de CD&V, afwezig zijn. Ten tijde van de recente opstoot van de witte woede werd de hypothese naar voor geschoven dat de acties tegen de federale regering veel harder waren dan tegen de Vlaamse, omdat het LBC op dat laatste niveau geconfronteerd werd met minister Vervotte van CD&V, terwijl op federaal niveau Freya Van Den Bossche (sp.a) en Rudy Demotte (PS) kop van jut waren. Nu is het precies omgekeerd: het ABVV ging de confrontatie aan met de socialistische ministers in de federale regering. De kloof tussen de socialistische vakbond en de sociaal-democratie is dan ook nog nooit zo diep geweest. Afgezien van de steun van talrijke

burgers, leek het ABVV tegenover het offensief vanuit media en politiek relatief geïsoleerd te staan. De sociaal-democraten zitten nu al zo'n 18 jaar in de regering. Tijdens die periode voerden ze mee de neoliberale politiek uit. Tijdens deze periode werd het Vlaams Belang groot. Op het recente congres van de sp.a werd actie gevoerd door alle centrales van het ABVV tegen de politiek van de partij. De vakbondsmilitanten keerden hun rug naar de sp.a. "Wie zijn rug keert naar links, kijkt naar rechts", meende nieuw-

bakken voorzitter Johan Van de Lanotte. Zou het niet kunnen dat de sp.a helemaal niet meer zo links is? Elders in Europa zagen we gelijkaardige processen. In Duitsland drukte de regering van sociaal-democraten en groenen een antisociaal programma door dat op fel verzet botste bij de werkende mensen. Het verzet werd afgedaan als 'conservatief', 'geïsoleerd', net zoals in België. Vele syndicalisten braken echter met de sociaal-democratie en bouwden aan een nieuw alternatief, dat de Linkspartij werd. De partij behaalde in één klap 8,7 % van de stemmen. Daar kunnen we in België nog veel van leren. De Belgische anomalie, waar niemand een alternatieve politiek dan de neoliberale voorstaat, kan niet eeuwig blijven duren. Voorlopig zijn we nog niet zo ver, maar vroeg of laat zal ook binnen de vakbond dit besef tot concrete conclusies moeten leiden. ■

interview

Tussen de twee stakingsdagen van 7 en 28 oktober braken bij Volkswagen-Vorst spontane stakingen uit tegen de maatregelen van de regering. Die zouden directe repercussies hebben op de werkvloer. Rood had een gesprek met Dirk Cosyns, ex-delegee bij Volkswagen-Vorst, over de acties. Dirk is 56 jaar oud en één van de slachtoffers van het "Generatie-pact" én van de ontwikkelingen bij Volkswagen. DOOR FRÉDÉRIC LEHEMBRE

VOLKSWAGEN-VORST: "Op de werkvloer overwinningen boeken"

DIRK : "Het debat over de vergrijzing en het zogenaamde "Generatiepact" was als een steen in een kikkerpoel bij Volkswagen. Voor de mensen hier is het duidelijk: wij willen niet langer werken, we willen onze verworven rechten verdedigen. Er ontstonden spontane stakingsacties, vooral vanuit de weekendploeg. De volgende ploeg nam de staking niet over, maar trok zich terug in de kantine voor een algemene vergadering. Duidelijke ordewoorden van de vakbond bleven uit. Toch legden verschillende ploegen na mekaar het werk neer.

Een initiatief van de syndicale delegatie bleef uit. In de kantine heb ik dan zelf het woord genomen en uitgelegd wat de impact van de voorgestelde maatregelen zou zijn voor mijn persoonlijke situatie. De directie, die ook in de kantine aanwezig was, huldigde zich in stilzwijgen."

DE IMPACT OP DE WERKVLOER

DIRK: "Normaal zou ik op mijn 60 jaar mogen stoppen na meer dan 20 jaar zware arbeid. Met de huidige maatregelen wordt de vereiste lengte van mijn loopbaan opgetrokken tot 30 jaar! Voor

ik bij Volkswagen kwam werken, heb ik gestudeerd en als zelfstandige gewerkt. De laatste jaren werk ik halftijds. Dat zijn drie verliesposten, hoewel ik wel altijd heb gewerkt! Op dit moment zou ik tot mijn 65ste moeten werken. De syndicale delegatie bij Volkswagen keek volgens mij teveel naar wat er op nationaal vlak gebeurde in de onderhandelingen met de regering. Ze waren veel minder bezig met wat dat betekent voor de mensen op de werkvloer. De druk aan de band wordt altijd maar hoger. Weten die ministers wel wat het is om te werken

onder een tijdsdruk die berekend wordt tot op een honderdste van een minuut, t.z. een centiminuut? Op die manier wordt de werkinhoud 'wetenschappelijk' bestudeerd. Er zijn een aantal mensen die dit werk niet aankunnen. Het gaat om oudere werknemers, maar ook om mensen die een ongeval gehad hebben

Stakingspost aan Volkswagen
foto:Indymedia

en moeten revalideren. In het verleden werd dat opgevangen door zulke mensen te werk te stellen op aangepaste posten, die minder onderhevig zijn aan die tijdsdruk."

UITBESTEDING

DIRK: "Sinds een tiental jaar worden alle nevenactiviteiten bovendien uitbesteed. Een voorbeeld daarvan is het nieuw logistiek centrum dat in opbouw is. Het is niet Volkswagen dat dit centrum gaat beheren, wel een andere firma. Als het operationeel is, zullen 600 mensen moeten vertrekken naar dat centrum.

Volkswagen heeft nu het plan opgevat om alle mensen die geen bandwerk meer kunnen doen, over te hevelen naar dat logistiek centrum. Nu al wordt dat het "sanatorium" genoemd. Die onderaannemingsbedrijven willen daar natuurlijk geen "sanatorium" van maken. Zij staan onder druk van de prijzen die Volkswagen bepaalt.

De vakbond verzet zich hiertegen. Wij zijn er altijd van uitgegaan dat indien je 11% ouderen hebt, je daarmee rekening houdt door een aantal werkposten te organiseren in functie van die groep. Wij willen per atelier de controle over een aantal werkposten voor ouderen. Probleem is vandaag dat de ouderen, die al in een afhankelijkheidspositie zitten, niet protesteren. De groep die nog niet oud genoeg is daarentegen, is wel heel ongerust. Op een of andere manier zullen zij uitgeschakeld worden omdat ze niet meer meekunnen. De regeringsmaatregelen versterken nog eens die problemen op de werkvloer."

DIRK: "Na mijn interventie bleek dat er bij een deel van de syndicale delegatie een overtuiging bestond om niet over de problemen van Volkswagen te spreken,

maar het alleen te hebben over de regering en dan liefst nog alleen over Verhofstadt, niet over de SP.a. De malaise in de leiding van vakbond is dan ook zeer groot en het debacle van het Globaal Plan speelt nog steeds in het achterhoofd. Eigenlijk kon de leiding van het ABVV met het initiatief van 7 oktober de zaken niet meer voor zich uitschuiven..

Ik herinner me de strijd rond het Globaal Plan. Daarbij nam de vakbond, of toch zeker de tussenkaders, de leiding van die strijd. Vandaag is de vakbond verlamd door de houding van het ACV, en is het de basis die in beweging komt. Daarin schuilt natuurlijk een groot gevaar. Als de basis zich in beweging zet en geen verlengstuk krijgt naar concrete eisen toe, dan zal de nederlaag achteraf veel groter zijn. Vandaar mijn tussenkomst. We moeten vanuit ons bedrijf onderzoeken wat de regeringsmaatregelen ons zouden aandoen, wat dat nu concreet betekent voor de mensen.

We moeten daaraan echter eisen koppelen naar het bedrijf toe. De beste politieke staking op dit ogenblik bestaat erin te vechten voor eisen binnen Volkswagen zelf. Dan zet je heel het patronaat én de regering voor schut. Op die manier moeten we op het terrein zelf een aantal dingen afdwingen van het patronaat." ■

Het neoliberal bedrog!

Onder de slogan "Een andere politiek is mogelijk, tegen extreem-rechts en het neoliberalisme" lanceerde de SAP in september een nieuwe politieke campagne. Centraal element van de campagne is het 200 pagina's tellend fonkelnieuwe boek "Het neoliberal bedrog" van de hand van M. Lievens.

De problematiek is razend actueel nu het debat over de vergrijzing, de pensioenen en de sociale zekerheid volop woedt. Honderden exemplaren van het boek gingen dan ook al de deur uit. Vooral in syndicale middens vindt het gretig aftrek.

Op 'Het andere boek' in Antwerpen werden meer dan 30 exemplaren verkocht, op de universiteit van Attac in Luik meer dan 40.

In verschillende boekenwinkels ligt het te koop. In boekhandel Forum in Mechelen kreeg het boek zelfs een plaatsje in de etalage.

Je kan **Het neoliberal bedrog**, nog altijd bestellen voor **slechts 7 euro** (verzendingkosten inbegrepen): SAP, Plantinstraat 20, 1070 Brussel, 0485/087720, info@sap-pos.org of via www.sap-pos.org/campagne. Doen!

Het technische potentieel van hernieuwbare energie bedraagt zes maal de mondiale vraag aan elektriciteit. Door het met wat voluntarisme te exploiteren, zou de Europese Unie zijn emissie van broeikasgassen met 30 % kunnen terugschroeven tegen 2020. De sociale meerkost in vergelijking met fossiele energie zou heel draaglijk zijn en zou verdwijnen met de prijsstijging van petroleum. Het is dus mogelijk een klimaatscatastrofe te vermijden zonder te moeten teruggrijpen naar kaarslicht, en tegelijk nucleaire energie op te geven. Op één voorwaarde: de energie-efficiëntie moet radicaal verhogen. DOOR DANIEL TANURO

Energiereductie en maatschappijverandering

Zonnestraling, biomassa, wind, waterkracht, aardwarmte, oceaanenergie: het reservoir van 'hernieuwbare' energiebronnen is enorm. De zonnestraling die de aarde bereikt, vertegenwoordigt 15.000 maal de mondiale energieconsumptie (1). Het 'technisch potentieel' - het deel dat bruikbaar is op een bepaald ontwikkelingsstadium - bedraagt zes maal die elektriciteitsconsumptie volgens een recente studie besteld door Greenpeace (2). De opdeling is als volgt:

Zonnewarmte en fotovoltaïsche energie : 3,8 maal
Geowarmte : 1 maal
Windenergie : 0,5 maal
Biomassa : 0,4 maal
Waterkracht : 0,15 maal
Oceanen : 0,05 maal

Aangezien de wetenschappelijke vooruitgang heel snel gaat (vooral op het vlak van fotovoltaïsche energie, biomassa en oceaanenergie), zal dit potentieel nog sterk toenemen de komende jaren (3). Nu wordt het volledig onderbenut. De Europese Unie doet het beter dan de VS maar de hernieuwbare energie vertegenwoordigt er niettemin nog altijd maar 6 % van de primaire vraag (15 % van de elektriciteitsproductie).

Waarom? De redenen hebben te maken met de kenmerken van het kapitalisme. Grofweg zijn de technologieën daar, maar de monopolies zetten ze maar bij mondjesmaat in, bij wijze van proefneming (4). Ze zullen op die weg verdergaan zolang de omzetting van fossiele energie hen meer winst oplevert...

De klimaatsverandering maakt de maatschappelijke absurditeit van deze situatie evident. De uitstoot van broeikasgassen moet dalen met 60 % tegen 2050 opdat de temperatuurstijging onder de 2°C zou blijven. Daar voorbij zou de opwarming catastrofes veroorzaken waarmee vergeleken het drama van New Orleans een picknick lijkt. De ontplooiing van 'hernieuwbare' energie is dus uiterst dringend. Daartegenover is het argument van de kost niet enkel obsceen, maar weegt daarenboven nauwelijks op. Op de schaal van de EU zou de meerkost van de 'hernieuwbare' energie tegenover 'fossiele' energie maximaal zes miljard euro bereiken in 2020, en daarna verminderen om uiteindelijk een competitief voordeel te worden (5).

Die meerkost zou volstaan opdat de hernieuwbare bronnen 70 % van de elektriciteit (55 % zonder de grote waterkracht) en 50 % van de warmte zouden leveren in 2050, en opdat de CO2-emissies zouden dalen van 7,9 naar 2,7 ton per persoon en per jaar (in plaats van de stijgen met 50 %). De auteurs van de studie leggen er de nadruk op : een drastische reductie van de energievraag (-36 % in 2020, -50 % in 2050) is noodzakelijk voor de realisatie van deze 'energierevolutie'. Overigens zou die reductie de meerkost meer dan compenseren. Is ze realiseerbaar? Absoluut. Enkel in de bouwsector zouden eenvoudige isolatiemaatregelen en het gebruik van zonnewarmte de vraag met 42 % reduceren. Alleen stoot dit op de kapitalistische logica: enerzijds heeft de massa van mensen niet de middelen om zich zonnepanelen te verschaffen, anderzijds zijn de eigenaars van de 'vele kapitalen' die het kapitalisme uitmaakt, de enige

meesters op het vlak van investeringen in energie-efficiëntie. De energieverspilling is maar een particuliere uitdrukking van de groeiende tegenstelling tussen de partiële rationaliteit van het kapitalisme en zijn globale irrationaliteit. We zien dat het duidelijkst in de transportsector: het 'just in time', rationeel vanuit het standpunt van de individuele ondernemers, verstikt de verkeerswegen die zijn gefinancierd door de gemeenschap, verknalt het landschap en is de wezenlijke oorzaak van de toegenomen uitstoot van broeikasgassen. Naast het feit dat het onmogelijk is in de huidige staat van het technisch potentieel, is het duidelijk dat de vervanging van 'fossiele' energie door 'hernieuwbare' helemaal niet zou volstaan om het rijk van 'duurzaamheid' in te luiden die naam waardig. Een veel diepgaander verandering is noodzakelijk. Er zal geen energierevolutie zijn zonder fundamentele

maatschappijverandering... Dat is waarom we nood hebben aan socialistische ecologisten en groene socialistten. ■

- (1) Zonneënergie is de bron van het meerendeel van hernieuwbare energiebronnen.
- (2) " Energy revolution. A Sustainable Pathway for a Clean Energy Future for Europe ". Institute of Technical Thermodynamics, University of Stuttgart , Greenpeace 2005.
- (3) Fotovoltaïsche panelen transformeren lichtenergie in elektriciteit. De exploitatie aan het potentieel aan zee-energie (stromingen, golven, getijden en tropische warme wateren) staat nog in zijn kinderschoenen maar is beloftevol.
- (4) Shell opende verleden jaar in Leipzig een fotovoltaïsche elektrische centrale die stroom levert aan 1800 huishoudens... en de groep toelaat zich een groen imago aan te meten.
- (5) Door de kost van de CO2 mee te rekenen die wordt uitgestoten in het referentiescenario, maar te mikken op een lagere olieprijs dan degene die wij kennen.

De SAP en LEF

De SAP schreeft haar engagement binnen LEF, het Links Ecologisch Forum, drastisch terug. Terwijl het forum bedoeld was om overleg tussen groen-linkse organisaties te bespoedigen om op die wijze samen te bouwen aan een links politiek alternatief in Vlaanderen, dreigt LEF vandaag ten onder te gaan aan onnodige structuren, statuten en regeltjes maar ook aan meningsverschillen over de te volgen politiek.

De SAP heeft LEF nooit beschouwd als een partij in wording, daarvoor was de tijd niet rijp. LEF moest dus volgens ons in de eerste plaats een overlegforum zijn van waaruit zinvolle gemeenschappelijke acties en activiteiten zouden kunnen groeien. Wij blijven ook vandaag fervente voorstanders van zo'n linkse samenwerking, de sectaire praktijken zijn in het verleden maar al te vaak een zware hinderpaal gebleken in de uitbouw van politieke alternatieven. Maar indien LEF ervoor zou kiezen om zich te ontwikkelen als een partijtje, zou het in de praktijk gewoon een partijtje erbij betekenen in de radicaal linkse hoek, gezien de omstandigheden niet meteen toelieten om in één klap een veel bredere basis

aan te spreken. Helaas stellen we vast dat LEF op weg is dat te worden.

LEF hergroepeerde grosso modo een viertal politieke collectieven: de SAP, de KP, LEEF en in mindere mate de groep Sta Op, rond Raf Verbeke en co. Vooral de militanten van de KP hebben zich vanaf de eerste dag verzet tegen een "forumformule" en hebben LEF met statuten, functioneringsregeltjes en instanties opgezadeld die niet beantwoordden aan de reële omvang en toestand van LEF. Vanuit een compromisbereidheid werden die zaken dan toch maar aangenomen door de eerste vergaderingen. Helaas bleek de compromisbereidheid van de andere kant achteraf minder groot. De regeltjes gingen dienen om manifest ondemocratische werkwijzen mee goed te praten. Zowel de mensen van LEEF als de SAP'ers herkennen zich niet langer in de functioneringswijze binnen LEF.

Daarnaast is er een politiek meningsverschil. LEF ontstond uit een oproep die gelanceerd werd vanuit het Uilekot in Herzele. De oproep stelde

dat 'groen en links in Vlaanderen er weer maar eens aan was voor de moeite', na de verkiezingen van 2003. De bewuste tekst riep op om te bouwen aan een politiek alternatief links van groenen en sociaal-democraten. Specifieke verkiezingen kunnen natuurlijk altijd specifieke demarches vereisen, maar het perspectief van LEF was de opbouw van een links politiek alternatief, tegen het neoliberalisme van de anderen in. Ook hier blijkt weer een duidelijk verschil met de KP-aanpak, die duidelijk gericht is op een politiek mét de sociaal-democraten.

Het probleem is dat dit allemaal nauwelijks bespreekbaar blijkt binnen LEF. Recent werd er tijdens een vergadering in Herzele op een wijze die helemaal in strijd is met de gevreesde statuten een leiding verkozen die helemaal in handen is van de KP. Daar stopt het voor ons. De SAP blijft geïnteresseerd in samenwerking met andere linkse groepen en partijen maar zal - indien er niets wijzigt - LEF in de toekomst links laten liggen.

(DD)

Belgacom werd vaak beschouwd als een "sociaal laboratorium". Ook na de "golden nineties" (3 miljard euro netto winst), blijft het bedrijf enorm hoge winsten optekenen: 922 miljoen euro netto winst in 2004, 780 miljoen euro winst tijdens het eerste semester van 2005... Tegelijkertijd blijft Belgacom ook systematisch banen schrappen: sinds 1997 werden 10.000 mensen naar de uitgang begeleid, wat overeenkomt met 40% van het totaal aantal jobs bij de operator. En ook vandaag staan opnieuw 500 banen op de tocht.

DOOR FRED GAUDET

BELGACOM

weeral banenverlies ondanks superwinsten

Zeker, in het geglobaliseerde kapitalisme zijn dergelijke praktijken schering en inslag. Toch zijn er hier ook een aantal bijzonderheden.

Belgacom is nog altijd een publieke onderneming, waarvan de staat de meerderheidsaandeelhouder is. Tot op heden kreeg het schrappen van die banen steeds de goedkeuring van de syndicale organisaties, gezien het ging om mensen die op "brugpensioen" konden gaan (al werd die term stilletjes verbannen door de directie). Twee grote plannen voor "vroegtijdig vertrek" - PTS en BeST - maakten het voor mensen ouder dan 50 mogelijk om het bedrijf vervroegd te verlaten.

Vandaag ligt er echter wat anders op tafel. Het gaat om een echt ontslagplan, waarbij contractuele werknemers (een vijftigtal) een C4 zullen ontvangen en waarbij anderzijds statutaire werknemers (enkele honderden mensen) op "ter beschikking stelling" geplaatst worden. Alle mensen die in reconversie zijn (die niet meer over een "vaste job" beschikken) of die gezondheidsproblemen hebben, zullen verplicht de deur worden gewezen tegen 31 december 2005, dus binnen twee maanden.

Die maatregel van de "ter beschikking stelling" houdt een gevaarlijk precedent in, niet enkel voor het personeel van Belgacom maar voor alle werknemers van openbare bedrijven. De tijd waarin een vaste benoeming, via ministerieel besluit in een openbaar bedrijf, jobgarantie verschafte tot aan het pensioen, lijkt hiermee immers achter de rug.

Het is dus belangrijk om een strijd te voeren voor de intrekking van dit plan. Helaas richt momenteel enkel het ACV

zijn pijlen op dit plan. De ACOD en het VSOA hebben al een voorakkoord getekend, onder het voorwendsel dat de aangekondigde maatregelen hoe dan ook overmijdelijk zullen zijn (!) en dat het dus nodig is om te onderhandelen om de maatregelen "sociaal aanvaardbaar" te maken voor de betrokken werknemers (!!).

Deze houding is niet zo verbazend, gezien de vakbonden bij Belgacom reeds jaren een zogenaamd "realistische" koers varen en kiezen voor het "medebeheer" van de onderneming op alle niveaus. De top van ACV-transcom breekt vandaag met die funeste koers, onder druk van een basis die het niet langer pikt.

De bal ligt dus in het kamp van de militanten en de delegees van de ACOD, die zich nog moeten uitspreken.

De acties opgezet door het ACV, zoals de staking van 11 oktober, en de sensibiliseringscampagne die de ACV-militanten voeren, zijn erop gericht om de ACOD-basis te beïnvloeden. Het is nog niet te laat maar de tijd dringt. Uiteindelijk valt toch vooral de apathie op bij de intersectorale ACOD (en het ganse ABVV eigenlijk) over wat er gebeurt bij Belgacom.

Het is immers duidelijk dat wat vandaag uitgeprobeerd wordt bij Belgacom, morgen wel eens inspiratie zou kunnen bieden aan de managers van andere openbare bedrijven, zoals De Post (dat vandaag "gebelgacomiseerd" wordt) en de NMBS. Daarenboven kan je je afvragen hoe een syndicale organisatie steeds opnieuw goed-

keuring kan geven aan het schrappen van banen in zo'n rijke onderneming, terwijl jobs toch officieel de prioriteit vormen voor de vakbonden. Hetzelfde geldt voor de meerderheidsaandeelhouder, de regering. Altijd maar zeuren over de te lage activiteitsgraad in ons land maar wel zelf mensen in de werkloosheid duwen. De politiek bij Belgacom helpt allerminst om die activiteitsgraad op te krikken, integendeel.

En wat hebben interprofessionele syndicale acties voor goede jobs voor iedereen eigenlijk voor zin, als de centrales en de sectoren zo'n akkoorden afsluiten in de bedrijven?

Het zal dus nodig zijn voor de bonden om terug een beetje coherentie te scheppen, anders verliezen ze elke geloofwaardigheid en zullen de krachtsverhoudingen tussen de werknemers en het patronaat blijven achteruitboeren. ■

LOOPBAANEINDE

Een ander aspect van het voorakkoord dat door de ACOD en de VSOA mee onderhandeld werd, gaat over een nieuwe aanpak van het loopbaaneinde. Men wil aan mensen van 55 jaar een afname van hun activiteit voorstellen, gecombineerd met een opdracht van begeleiding van collega's die behoeften hebben aan vorming. Tegen 58 jaar zou die opdracht aflopen en op dat moment zouden de betrokken mensen op "ter beschikking stelling" geplaatst worden. In dat scenario zou de pensioenleeftijd op 60 jaar terechtkomen.

2.700 mensen zouden hiervoor in aanmerking komen bij Belgacom. Maar de directie hoopt op méér. De mensen die op deze manier het bedrijf zullen verlaten, worden niet meer vervangen. De regeling heeft dus ook tot doel om opnieuw banen te schrappen. Jammer voor de jonge werkzoekenden en de toekomstige generaties.

Alle hens aan dek : Bolkestein is terug!

DOOR DENIS HORMAN

We dachten misschien te snel dat het ding begraven was. Tijdens het debat over het Europees Grondwetgevend Verdrag schermde de voorstanders van een 'strijdbaar ja' met de zagezegde terugtrekking van de Bolkesteinrichtlijn om de draagwijdte van de Grondwet te relativeren.

Het voorstel van richtlijn over de diensten in de interne markt, zoals voorgesteld door de voormalige Europese commissaris Fritz Bolkestein en unaniem goedgekeurd in januari 2004 door de Europese Commissie, is terug, op volle kracht. Begin 2006 wordt erover gedebatteerd en gestemd door het Europees parlement in plenaire zitting in Straatsburg, om vervolgens bekrachtigd te worden door de minister-raad over de 'competitiviteit'. Zonder grote mobilisaties riskeert de richtlijn te passeren zoals hij is.

DE MOBILISATIE WAS GOED BEGONNEN !

Het was uit België dat de eerste publieke reacties kwamen tegen het voorstel van richtlijn. Op 5 juni 2004 kwamen meer dan 5000 mensen op straat in een betoging georganiseerd door het ABVV, het ACV en het Sociaal Forum van België. Die actie luidde een Europese protestbeweging in. Op 19 maart 2005 werd door het Europees Vakverbond een nieuwe betoging opgezet, die meer dan 60.000 mensen op de been bracht, met als centraal ordewoord de verwerping van de richtlijn. De PS was de eerste politieke partij die zich erover uitsprak toen haar voorzitter, Elio Di Rupo, op 20 februari 2004 verklaarde dat deze richtlijn 'onaanvaardbaar' was. Hij lanceerde een *online* petitie getiteld 'Stop Bolkestein'. Nochtans stemden de PS-verkozenen in juni 2004 in de Kamer tegen een motie die werd voorgesteld door Ecolo met de vraag de richtlijn terug te trekken.

In onze westerse maatschappijen vertegenwoordigt het domein van de diensten 70 % van het BBP en beslaat het ongeveer 65 % van de actieve bevolking. De Bolkestein richtlijn wil niet meer noch

minder dan het merendeel van de diensten liberaliseren (privatiseren), diensten zoals onderwijs, cultuur, gezondheidszorg inbegrepen... Daarenboven zal deze richtlijn omwille van het 'oorspronglandbeginsel' ('de lidstaten waken erover dat de dienstverleners alleen onderworpen worden aan de nationale regels van hun oorspronkelijke lidstaat', art. 16) als gevolg hebben dat de sociale en milieureguleringen naar beneden worden getrokken, door de nationale wetgevingen en de werkende mensen tegenover mekaar te laten concurreren.

VOOR DE TERUGTREKKING VAN DE RICHTLIJN !

Tijdens de eerste debatten in het Europees parlement verdedigden de hele rechterzijde en extreem-rechts het voorstel, daarbij spijtig genoeg gesteund door bepaalde sociaal-democraten en groenen. In tussentijd bediscussieerden twee belangrijke commissies van het parlement over een hele reeks amendementen. Op 12 juli stemde de commissie 'tewerkstelling en sociale zaken' over het rapport dat voorgesteld werd door haar voorzitter, de Belgische sociaal-democrate Ann Van Lancker (sp.a). Het rapport beperkt het toepassingsdomein van de richtlijn en vraagt dat het 'oorspronglandbeginsel' wordt opgeheven. De PS was heel verheugd dat dit rapport werd aangenomen.

De commissie 'interne markt', die wordt voorgezeten door de Duitse sociaal-democraat Evelyne Gebhart, begon ook

al het debat over de vele amendementen die naar voor waren geschoven door haar voorzitter. De stemming erover zou moeten plaats vinden op 22 november. Maar deze amendementen ontdoen de

richtlijn niet noodzakelijk van zijn meest nefaste aspecten. Eén van de amendementen stelt bijvoorbeeld voor het 'oorspronglandbeginsel' te vervangen door het 'principe van wederzijdse erkenning'. Dat betekent dat een dienstverlener zijn activiteit kan beoefenen in een andere lidstaat van de EU aan dezelfde voorwaarden zoals die worden opgelegd in zijn eigen land, tenzij het ontvangende land een motief van algemeen belang inroept dat wordt erkend door het communautair recht en waardoor de regels van het ontvangende land kunnen worden opgelegd.

We weten al dat een meerderheid van het parlement de initiële tekst wil behouden en dat we ons mogen verwachten aan de verwerping van de geamendeerde rapporten in de plenaire vergadering, vooral dan die van de voorzitter van de commissie 'tewerkstelling en sociale zaken', Ann Van Lancker.

Tot op vandaag sprak geen enkele regering van een lidstaat zich uit voor de terugtrekking van het voorstel van richtlijn. We mogen ons ook ongerust maken over het ontbreken van publieke stellingnamen tegen de richtlijn door de vakbonden en de sociaal-democraten en groenen. Anderzijds kunnen we verheugd zijn over de positie van Verenigd Europees Links in het Europees parlement. Op 12 september sprak de fractie zich samen met verschillende sociale bewegingen, waaronder Attac, uit tegen de richtlijn. Ze roept op voor een Europese mobilisatie, vooral tijdens de stemming in Straatsburg. Een ander positief element is de Europese conventie van lokale besturen voor de promotie van de openbare diensten, die plaatsvond in Luik op 22 en 23 oktober, in aanwezigheid van honderden verkozenen van verschillende Europese landen die deel uitmaken van gemeenten die zichzelf uitriepen tot 'GATSvrije zones'. Enkel een grote, unitaire mobilisatie in zoveel mogelijk Europese lidstaten tijdens de komende weken en maanden kan nog de terugtrekking van dit nefast voorstel afdwingen. ■

Als de mensheid toelaat dat het kapitalisme overleeft, krijgen we een tendentiële omvorming van productiekrachten in destructiekrachten, stelde Marx midden negentiende eeuw. In "Zwerm", de recentste roman van Peter Verhelst, zijn de kwade krachten volop aan de oppervlakte gekomen. Het boek vangt aan met de laatste pagina. Het heeft de vorm aangenomen van een 666 pagina's tellende satanistische *countdown*. Al wie ook maar een beetje beslagen is in de materie van de bezetenheid weet dat de duivel elke sterveling binnen de kortste keren kan doen spreken van achter naar voren. Beluister om het even welke politieke speech omgekeerd en je staat versteld van de kwaadaardigheid die je te horen krijgt - de feitelijke afschaffing van het brugpensioen en de beknotting van het stakingsrecht zijn er klein bier tegen!

DOOR DIDI DE PARIS

Avonturen in de permanent gecontroleerde zone

Sinds Flaubert registreert de westerse literatuur de schokgolven die de industrialisatie en de daarmee gepaard gaande vervreemding veroorzaakt. De maatschappelijke evoluties zijn nauwelijks bij te houden. Nooit eerder werden woord, beeld en geluid zo gemediatiseerd als vandaag. De fenomenen worden *gesampled* en voortdurend opnieuw gerepresenteerd. Niet alleen door de herhaling, ook omdat de representatie vaak gebeurt in een totaal gewijzigd veld, verliest elke inhoud aan kracht. Om in deze uitermate complexe context nog enig effect te sorteren moet de kunstenaar op zoek gaan naar nieuwe strategieën.

DUIVEL IN EEN WIJWATERVAT

In "Zwerm", gaat Verhelst te keer als een duivel in een wijwatervat! Onderweg laat hij niet na alle registers tussen ironie en sarcasme open te trekken. Onmiddellijk vliegen de referenties je om de oren. Even waant men zich in de strips van Dave Mc Kean. Dan wordt de lezer afgezet ergens langs de "Lost Highway" van David Lynch. Men wordt in een trance gewiegd, ontwaakt in een emblematische droomscène uit *Twin Peaks*. Geen tijd om er bij stil te staan de alerte lezer vliegt door flarden Magnolia, wringt zich langs *Alice in Wonderland*-achtige gangen doorheen *Apocalyps Now* en *Heart of darkness* naar scènes die zo lijken ontsnapt uit

het oeuvre van postmodern boekbeeld Thomas Pynchon. Je bent er met eigen ogen getuige van hoe de tekst, als een zwart gat, een gedicht van Van Ostaijen opvreet: "Berceuse Presque Nègre". Met huid en haar! Voortdurend valt men van de ene sfeer in de andere. Dit is een psychogeografische trip doorheen de cultuur. Hier hebben we te maken met de magie van een verhalenduivel.

MORPHEN

Een sleutelbegrip in deze roman is "*morphen*" - een woord dat schreeuwt om opgenomen te worden in Woordenlijst Nederlandse Taal. Nochtans werd er sinds de "Metamorfosen" van Ovidius al behoorlijk wat *afgemorph*t. In 1958 liet

Louis Paul Boon in "De paradijsvogel" een trits voortdurend veranderende fabelwezens de revue passeren. Daar werd dus ook al een behoorlijk potje "gemorph".

In "Zwerm" van Peter Verhelst verandert en *morph* alles dat het een lieve lust is. Het boek genereert aan de lopende band "avatars". Voortdurend zit men in een kluwen, een zwerm, van gebeurtenissen, gelijkenissen, personages, meestal nauwelijks van elkaar te onderscheiden. Carlo Giuliani duikt op, eerst als schim in de massa. Als hij vrede brengt, hoort men de echo van *The Crazy World of Arthur Brown* die de wereld, Prometheus gelijk, een vuurtje aanbiedt. Niets is wat het lijkt. Je zapt en je zapt en de wereld valt steeds sneller in beelden uiteen. Terwijl ergens in pure *Godfather*-stijl een voorstel gedaan wordt dat men niet kan weigeren, hakt Jack Bauer - uit '24!' - als een dolleman in op boekenkasten, video- en bibliotheken. Alles moet eraan geloven. Ook intriges worden *gesampled*. De Bijbelse -?- Abel, Angel en Pearl. Nu en dan borrelt een thema op. Het heeft iets te maken met het onderzoek naar de tweelingen, zoals in nazi-eugenetica. Mogelijk staat Meneer J voor de heiland himself, elders dan weer is hij een joodse meneer, die misschien zo een vreselijke "J" op zijn identiteitskaart kreeg, maar dan toch wist te ontsnappen aan de massale en industriële georchestreerde uitroeiing van zijn ras, een geschiedkundig gegeven waar een ander personage, Meneer H, misschien ook voor iets tussen zit?

PERMANENTE PRIKKELING VAN HET INTELLECT

De fraaie vormgeving versterkt het multimediale opzet ervan. Bij momenten valt de tekst uiteen in puur geluid, of beeld. Het is een wrede speling van het lot -alsof de duivel ermee gemoeid is - dat ondanks de meesterlijke pen van de auteur, vervreemding zich nog altijd best laat uitdrukken in vervelende scènes. Natuurlijk wordt dit in deze tijden van door marketing mismeeesterd marktdenken en hapklare cultuurconsumptie niet altijd in dank afgenomen. Een "aangename" leeservaring is anders.

Het geheel is een exorcisme in een tijd

zonder rituelen. Evenmin laat de tijd zelf zich in deze roman vatten. Op pagina 430 zegt een personage: "Het is een onmogelijke opdracht jezelf te onthoofden." Deze onthoofding hebben we honderd pagina's eerder gezien. P.545: Na onthoofding blijft het hoofd minutenlang denken. P. 305: Je bent niet langer anoniem. 'Een ander hoofd misschien,' suggereert Abel. Angel trekt zijn mes en wijst naar een stoel. (...)

In dit absurd universum is het tijdsverloop wispelturig zoals in de films van Quentin Tarantino. Misschien laat het boek zich zoals een palindroom in twee richtingen lezen?

Dit is het perfecte boek bij een samenleving die zoëven nog blakend van gezondheid was en nu plots in elkaar stuikt. Deze prestigieuze roman leunt aan bij literaire kanonnen als William Burroughs, Elfriede Jelinek en Rimbaud. Arthur Rimbaud zag zijn "*Illuminations*" als een mengvorm van epifane geschriften en een plaatjesboek. Met dit boek valt "Zwerm" nog het best te vergelijken. Alleen neemt Rimbaud hier diverse vormen aan. Nu eens is het de echt bestaande Robin Rimbaud, de blitse dj Scanner, dan weer is het het negentiende eeuwse literaire wonderkind Arthur Rimbaud, die al zijn zinnen wil ontregelen, afkickt en voor wie na enkele dagen de hel voorbij is - een verwijzing naar "*Un saison en enfer*". Elders is het Penny Rimbaud, de zanger van de legendarische punkband Crass. Het personage "Pearl", het troetelnaampje voor Janis Joplin, is nu eens de pianiste uit de gelijknamige roman van Jelinek, en wordt dan weer gebanaliseerd tot reclame voor brillen.

Ondanks de door de auteur zelfgeproclameerde radicale breuk met de rest van zijn oeuvre is die er niet gekomen -de weg naar de hel blijft geplaveid met goede voornemens! Alle vertrouwde elementen uit het Verhelst universum zijn aanwezig. Ik noem er slechts enkele: het belang van de muziek, de alomtegenwoordige camera en de uitgesproken montagetechniek. In dit boek wordt het universum bestuurd vanuit de montagekamer. De vergelijking met de Amerikaanse cultauteur William Burroughs dringt zich op. De gelijkenissen zijn legio. Er is de permanente aanwezigheid van Het Virus. (Voor Burroughs was de taal een buite-

naards virus). Daarnaast is er nog zo een typisch Burroughs-element: de verslaving. Bij Verhelst resulteert dit in parels zoals: Alleen het VIRUS zal ons er permanent toe aanzetten te blijven kopen.

PERMANENTE CONTROLE

Een ander essentieel element rechtstreeks ontleend aan Burroughs' universum is het element "controle". Het lijkt wel alsof er op elke pagina van dit boek een camera geplaatst werd. Boek en samenleving kunnen beschouwd worden als een permanent gecontroleerde zone. Geen paniek. Voor Burroughs, nooit verlegen om een boude uitspraak, bestaat paranoia niet: het paranoïde individu is gewoon iemand die goed geïnformeerd is.

Peter Verhelst, die vroeger in zijn werk nooit veel blijk gaf van maatschappelijke betrokkenheid, laat in dit boek de maatschappij volop doorschemeren. Totnogtoe liet het oeuvre zich voornamekelijk lezen als hermetisch, strikt individueel en bovenal esthetisch. Hierin lijkt nu verandering te komen. Slechts zelden is een auteur zo expliciet als in dit boek: "De kern van het Kapitalisme is... verspillende herhaling. De patroonheilige van het Kapitalisme heet Sisyphus. Zijn profeet is Markies de Sade. (p. 456)

Met deze woorden laat hij het gros van zijn collegae scribenten mijlen achter zich. Het boek mag dan al pretenderen een parallel universum te representeren, de wereld die hier gegeneerd wordt lijkt verdacht veel op de wereld waarin wij leven. Er zitten gaten in het zwerk. De paus, de Twin Towers, Semira Adamu, het sijpelt allemaal de roman binnen.

Het grote verschil met de rest van het werk van Verhelst is dat toevoeging van "engagement" een enorme verrijking teweeg brengt. Het brengt zijn voorheen haast hyperindividuele esthetisch universum op een ander niveau.

Het leek allemaal nogal onschuldig te beginnen, haast als het negatief van Dantes Inferno: treed binnen in het land van de hoop. Het is een beklijvend boek. Het dringt door tot in je dromen. Niet alleen is het een hallucinant boek, het veroorzaakt ook hallucinaties. ■

Didi de Paris

668, Neighbour of the Beast.

Het economisch denken en de marktlogica hebben hun begerige ogen nu ook gericht op het onderwijs. Onderwijs krijgt een marktwaarde, het hoger onderwijs is een bedrijf en de student is het product. De lessenspakketten worden afgestemd op de wensen van de bedrijfswereld en de kwaliteit van het onderwijs wordt uitgedrukt in termen van economisch nut en korte termijn voordeel.

DOOR FRÉDÉRIC LEHEMBRE

De marktwaarde van het onderwijs in Vlaanderen

Onder invloed van de economische groei, de nood aan beter gekwalificeerde arbeiders en onder druk van strijdbare studentenbewegingen kwam er eind jaren zestig een zekere democratisering van het hoger onderwijs. Hoger onderwijs was niet langer een privilege voor de ondernemende klasse, maar ook "kinderen van de arbeidersklasse" werd de toegang verleend tot universiteiten en hogescholen.

Het is dan ook geen wonder dat het aandeel van onderwijs in het BBP zichtbaar vergrootte in de volgende jaren. Terwijl in 1960 nog 3,2% van het BBP naar onderwijs ging, werd er in de jaren '70 meer dan 7% van het BBP in onderwijs geïnvesteerd.

Deze evolutie stopt in 1980 waarna decennia van besparingen volgen die het aandeel van onderwijs in het BBP drastisch deden dalen. Op dit ogenblik geeft de Vlaamse overheid minder dan 5% van het BRP (bruto regionaal product) uit aan onderwijs en dit terwijl de studiekost in het hoger onderwijs tussen 1986 en 1999 volgens het HIVA gestegen is met 35% à 62%, na aftrek van de inflatie. De belangrijkste verschuivingen hebben hier betrekking op een verhoging van de inschrijvingsgelden, naast het feit dat steeds meer studenten beschikken over een eigen pc. Bovendien besteden pendelstudenten over de tijd heen aanzienlijk meer aan de vervoerskosten en zijn ook de huuruitgaven bij de kotstudenten aanzienlijk toegenomen (+ 50% boven de index).

BESPARINGEN

Het onderwijs is sinds de jaren tachtig

net als alle andere takken van de sociale voorziening onderhevig aan besparingen, privatiseringen en herstructureringen. In 1989 werd het onderwijs in ons land gefederaliseerd. Elke

gemeenschap ontving vanaf dan een jaarlijkse dotatie van de federale staat om zelf het onderwijs te organiseren. De zogenaamde financieringswet legde die dotatie vast op 296 miljard Belgische frank, het bedrag dat in 1988 na tien jaar besparingen uitgetrokken werd voor onderwijs in de nationale regering. Die dotatie werd wel geïndexeerd en dus gekoppeld aan de prijsstijgingen, maar werd niet aangepast aan de groei van de economie (dus aan de stijging van het BBP). Zo konden de lonen van de leerkrachten nooit boven de index stijgen, tenzij die verhoging gepaard ging met een inkrimping van het aantal leerkrachten. De onderwijsdotaties werden ook gekoppeld aan de evolutie van de bevolking met leeftijd tussen 3 en 18 jaar, maar dus niet aan de stijging van het aantal studenten ouder dan 18 jaar. Het onderwijs kende wel nog een herfinanciering, vooral in Vlaanderen, door ongeveer 30 miljard over te hevelen van het Gewest naar de Gemeenschap. Dit kan in Vlaanderen

Fransen scholieren protesteren tegen onderwijshervorming

omdat beide regeringen er samenvallen. In 1993 bracht ook de overdracht van het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen een beetje soelaas voor de onderwijsbudgetten van de twee gemeenschappen.

Bij het tot stand komen van het Lambermontakkoord in juli 2001 gingen nieuwe bevoegdheden en meer fiscale autonomie naar de Gewesten. Dit ging gepaard met een verhoging van de onderwijsdotatie: de onderwijsmiddelen die uit de BTW-opbrengsten komen, worden gedeeltelijk gekoppeld aan de economische groei. Er kwamen ook nieuwe dotaties. Het Lambermontakkoord, dat vanaf 2002 van toepassing is, zorgt aan de ene kant wel voor een gedeeltelijke herfinanciering: het totale onderwijsbudget verhoogt wel, maar niet in die mate dat de besparingen tussen 1989 en 2001 ongedaan werden gemaakt. Het aandeel van het onderwijs in het BBP blijft zwaar onder de 7% van 1980. Daarenboven besliste de federale regering dat de extra financiering die de deelstaten kregen

eerst en vooral moest worden aangewend om hun schulden te dempen. Vlaanderen zou hiermee 95 miljoen euro moeten ophoesten. Geld dat beter in het onderwijs zou worden gepompt, want de werkelijkheid is dat het aandeel van het onderwijsbudget in de algemene begroting van Vlaanderen sinds de communautarisering met 7 % is gedaald!

Al jaren heb je een duidelijk stijging van het aantal studenten dat doorheen het jaar allerlei jobs aanneemt om de studies te financieren. Ook in Frankrijk wijzen studies uit dat ca. 100 000 studenten onder de armoedegrens zouden leven. Maar spelen al deze financiële drempels een rol? In 2000 deed de toenmalige RUG een onderzoek naar zulke fenomenen. Zeshonderd leerlingen uit het ASO en TSO - én hun ouders - werden in de loop van hun laatste jaar ondervraagd over hun intenties inzake doorstroming naar het hoger onderwijs en hun perceptie van financiële, sociale, culturele en academische drempels en omgevingsfactoren. Diezelfde leerlingen werden na de start van het volgende schooljaar opnieuw bevroegd naar hun uiteindelijke beslissing. Men kwam daarbij tot het besluit dat financiële drempels misschien niet op de eerste plaats kwamen. Vooral het opleidingsniveau van de ouders en de houding van de leerling waren hoofdredenen, maar economische factoren als het inkomen van de ouders, de te verwachten tewerkstelling, de directe studiekost en studietoelagen stonden wel telkens in de top-3. Logischerwijze moeten dus financiële hefboomen, zoals studietoelagen en/of andere kostenreducerende voorzieningen, bijdragen tot de democratisering van het hoger onderwijs, zo besloot het onderzoek.

STUDENTEN MOETEN AFDOKKEN

Alle onderzoeken concluderen dan ook dat de bal in het overheidskamp ligt om de directe studiekosten te reduceren door studietoelagen te verhogen, specifieke vervoersdiensten te organiseren en de Erasmus-beurzen

op te trekken. Ook wordt de academische wereld met de vinger gewezen, en niet onterecht. Vanaf dit jaar moeten niet-EHOR studenten (EHOR = Europese landen en nog 15 landen) aan de KULeuven 5000 i.p.v. 505 euro inschrijvingsgeld betalen. Een uitzondering werd wel gemaakt voor studenten uit 72 ontwikkelingslanden wiens "gemotiveerd verzoek" aanvaard wordt. Het gaat dus over een kleine doelgroep. Niet veel mensen hebben hier weet van. Er zal ook weinig protest tegen komen. Deze maatregel werd nog genomen door rector André Oosterlinck die enkele maanden geleden werd getipt als één van de mogelijke opvolgers van Rudi Thomas, gedelegeerd bestuurder van het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO). Het is diezelfde Oosterlinck die zich trouwens afvroeg wie "de bedenker is van het principe dat arbeid belast moet worden" en pleitte ten gunste van een verdere lastenverlaging... voor de patroons. Aan de unief van Luik is het nog erger gesteld. Daar hebben zo'n 2000 studenten recht op een verminderd inschrijvingsgeld. Diegenen die net geen beurs haalden, betalen er 277 euro, maar hier gaat het nog steeds om ouders die elke euro twee keer moeten omdraaien. Willy Legros, de Luikse rector, had vorig jaar opeens beslist om die studenten geen 277, maar 430 (n)euro te laten neerleggen. De studenten hebben daarop het rectoraat twaalf uur lang bezet waarop Legros niks anders kon dan zijn maatregelen in

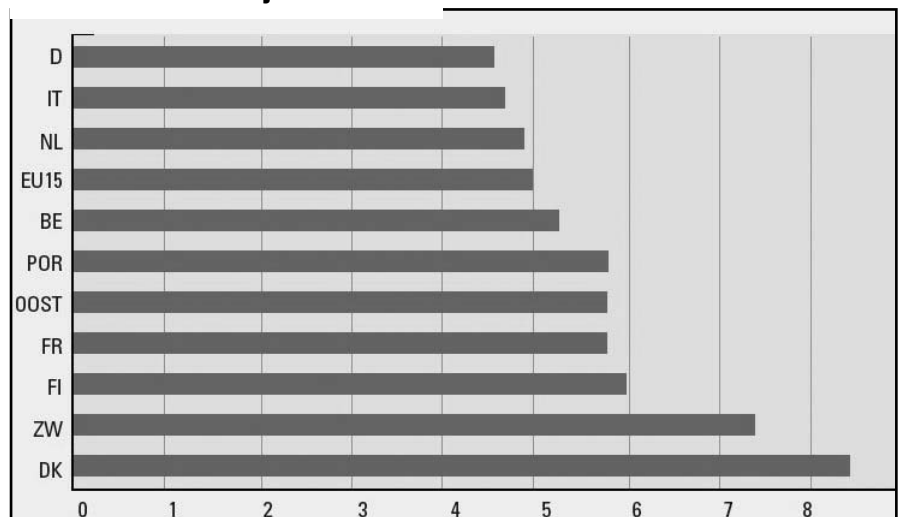
te trekken. Maar het toont wel aan tot wat de academische overheid in staat is, nu de overheid hen financieel dichtknijpt.

GRATIS ONDERWIJS

Maar studeren is en blijft een recht. Vandaag de dag moet 5% van de studenten werken om de studiekosten te betalen. Een oplossing zou zijn dat studenten een uitkering van de staat zouden toegekend worden van 625 euro per maand. Iets wat overeenstemt met wat een student krijgt die helemaal afhangt van het OCMW. Ook het huisvestingsdossier leest als een blunderboek van het onderwijsbeleid. In Leuven leidde een aantal maatregelen genomen door voornamelijk het Leuvens stadsbestuur *de facto* tot een kotenstop waardoor een tekort aan studentenkamers in het Leuvense zich aftekende. Concreet betekent dit dat een kot vandaag gemiddeld 250 euro kost per maand. Dit jaar is er voor het eerst weer een overschot aan koten, in Gent én in Leuven, maar dit terwijl er wel nog steeds tientallen op wachtlijsten staan voor studentenhomes. Het is dan ook aan de staat om zelf studentenkamers te bouwen en dit niet over te laten aan privé-investeerders.

In 1978 ratificeerde België het Pact inzake economische, sociale en culturele rechten van de Verenigde Naties. Dat sprak over een "geleidelijke invoering van het gratis onderwijs". Vandaag de dag staan we verder dan ooit van zulke beloftes. ■

Aandeel van onderwijs in het BBP

Generatiekus

Lieve lezer,

Of je het nu goed vindt of niet, je zal deze column nog twee jaar langer moeten lezen. Ik ben er aan begonnen in januari 2004. Vandaag zijn we 24 oktober 2005 en ik word net 43. Normaal gezien waren we er samen dus exact binnen vijftien jaar vanaf. De regering heeft er evenwel anders over beslist. De brugpensioenleeftijd gaat omhoog met twee jaar. Dat de SAP ooit nog eens erkend wordt als een onderneming in moeilijkheden, dat lei(ij?)dt geen twijfel. Vermits (is me dat een lelijk woord!) deze job niet direct onder zéér zware arbeid valt, zal ik allicht niet van de uitzonderingen van het generatiegedrocht kunnen genieten, tenzij de stakingsbewegingen van de laatste weken vrucht afgeworpen hebben. Dat zou pas nieuws zijn!

Ik durf er niet direct de handen voor in het vuur steken. Gelijkaardige stakingsbewegingen in de jaren tachtig en negentig liepen steevast op dezelfde manier af: het ACV trekt zich op een bepaald moment terug uit de staking, het ABVV staat geïsoleerd en plooit na een paar dagen ook. We blazen een beetje stoom af, verliezen wat centen en trekken weer aan het werk. Als jij dit leest, heb je de uitslag al in handen. En laat mij nu met de hand op het hart hopen dat ik ongelijk heb.

Je weet maar nooit. Als zelfs Metaalbons Herwig Jorissen zijn rug naar de SP.a keert (al is het maar voor één dag), dan staat er wat te gebeuren. Zoiets mag voor mijn part zelfs de hoofdlijnen van het CNN-nieuws halen.

Ik vind geen enkele reden om wel akkoord te gaan. Ten eerste moet je principieel tegen een pact zijn. Ik ken geen enkel pact dat deugd: het Pact van Warschau, het Stalen Pact tussen Berlijn en Moskou, het Pact van Vilvoorde... wat heeft ons dat allemaal op gebracht?

Ten tweede kies je een pact zelf. Als één van de deelnemers van het pact geen pact wil sluiten, dan is er geen! Eenvoudig toch? De regering drukt het pact door? Parlementairen met pensioen op 52 en na twintig jaar dienst gaan de anderen een pact opleggen? Dat klopt dus niet. De titel moet op zijn minst veranderen in het Generatiedictaat.

Eens de terminologie duidelijk gesteld, kijkt

een mens ook eens naar de inhoud.

Langer werken om de toekomst van de volgende generaties veilig te stellen. Ola, ola, momentje. Langer werken als op je vijftienvertigste je tong al tussen je knieën hangt van de druk, de stress en de miserie? Zéér wel bedankt, maar mij niet gezien.

Tijdens de beursgang van Telenet verzilverde topman Duco Sickinghe voor 8 miljoen euro door wat van zijn eigen aandelen te verkopen. Op één dag tijd! Goe gewerkt! Daags nadien kelderde het aandeel van Telenet. Vermoedelijk omdat één van de banken die de beursgang begeleid heeft tegelijkertijd tegen het aandeel gespeculeerd heeft en omdat men in pers en in het milieutje de ganse operatie, dus de aandelenprijs, de hemel in *fakete!* Ondertussen ging er 20 % van af. Weet je, beste lezer, wat daar in zit, in die telenet? De ondergrondse kabels die voor onze deur liggen, den televisies en zo... De gemeenten verkochten die begin deze eeuw aan telenet ver onder de waarde. En nu keldert het aandeel van zo een bedrijf en steekt de chef ervan snel wat miljoenen in zijn zakken. Zo worden we twee of drie keer bij de bok gezet...

Het verhaal van NMBS topman Vinck die zijn ontslagpremie van 3,5 miljoen euro laat uitbetalen door de Nationale Loterij in de vorm van steun aan projecten? *Ras le Bol* man!

En dan langer werken? Zoals mijn maat 'wolf' het zaterdagavond plastisch uitdrukte aan de Uilekot-toog: de gewone mens mag nog een jaar of twee langer zijn 'kl*t*n laten afwringen terwijl het profitaat dikke miljoenen opstrijkt?

Nië, nië, nië, nië, kapoen nië, we goan dat ier niet doen...

Een kus voor al diegenen die verder tegen de mainstream in pers en politiek de middelvinger durven opsteken. Een kus met een proficiat als het gelukt is, een kus van genegenheid als het nog bezig is. Een kus als tedere troost als de rijken weer eens wat rijker geworden zijn. Een kus omdat je je nek zou blijven uitsteken. En hopelijk zit je niet twee jaar langer met mij opgescheept!

FILIP DE BODT

inhoud

ALTERNATIEVEN	2
Nextgeneration	
EDITO	3
Onheilspellende propaganda	
STAKING	4
Keer het tij	
INTERVIEW	6
Volkswagen-Vorst: "Op de werkvloer overwinningen boeken"	
ECO-LOGISCH	8
Energierevolutie en maatschappijverandering	
SOCIAAL	10
Belgacom: weeral banenverlies ondanks superwinsten	
EUROPA	11
Bolkestein is terug!	
CULTUUR	12
Avonturen in de permanent gecontroleerde zone	
ONDERWIJS	14
De marktwaarde van onderwijs in Vlaanderen	

Rood

De wereld begrijpen om hem te veranderen.

Rood is een socialistisch maandblad dat wil bijdragen aan de opbouw van een antikapitalistisch politiek alternatief in België en Europa. **Rood** brengt verslag uit over de sociale strijd in België en elders. **Rood** wil ook een revolutionair-marxistische kijk bieden op de actualiteit. **Rood** opent haar kolommen voor iedereen die actief is in de beweging voor een andere wereld en wil met alle partners het debat aangaan over de noodzaak van een politiek alternatief voor de huidige linkerszijde. Het blad wil een kruispunt zijn waar linkse activisten elkaar tegen het lijf lopen. Zo wil **Rood** samen met anderen een politiek perspectief uittekenen voor de sociale bewegingen en de arbeidersbeweging.

www.sap-pos.org

De Europese arbeidersbeweging en de concurrentiestrijd West-Europa-Amerika

UIT: MANDEL, ERNEST, DE EEG EN DE RIVALITEIT EUROPA-AMERIKA, VAN GENNEP, 1969.

De laatste jaren maken we een opmerkelijke verandering mee in de mentaliteit van de beide hoofdklassen van de moderne burgerlijke maatschappij ten opzichte van de begrippen nationalisme en internationalisme. Oorspronkelijk was het nationalisme, zowel in zijn progressieve als in zijn reactionaire fase, een zuiver burgerlijke ideologie. Burgerlijke maatschappij, de opkomst van de kapitalistische productiewijze en de vorming van de Europese nationale staten zijn processen die men nauwelijks van elkaar kan scheiden. Het jonge proletariaat daarentegen belichaamde

het begrip van het internationalisme nog voordat Marx en Engels in het 'Communistisch Manifest' uitspraken: 'De arbeiders hebben geen vaderland.' We kunnen hier niet nader ingaan op de oorzaken die geleid hebben tot een steeds verdergaande integratie van de massa-organisaties van de arbeidersklasse in de burgerlijke staat, een integratie waarvan het zich steeds meer afwenden door deze organisaties van het internationalisme slechts één van de vele ideologische afspiegelingen vormt. Het is voldoende erop te wijzen dat niet alleen sociaaldemocratische, maar ook communistische,

ja zelfs maoïstische organisaties de vlag van de 'nationale zelfstandigheid' in het laatkapitalistische tijdperk in de hoog-geïndustrialiseerde landen hoog willen houden terwijl de strijd voor deze zelfstandigheid in die landen reeds een of twee eeuwen geleden zijn hoogtepunt bereikt heeft en zijn historisch-progressieve rol heeft vervuld.

Wanneer we echter afzien van alle subjectieve en ideologische factoren dan moeten we nuchter vaststellen dat het voor het grootkapitaal oneindig veel gemakkelijker is dan voor de arbeidersklasse om zich daadwerkelijk en collectief boven de nationale begrenzingen te verheffen. Het is dan ook geen toeval dat de ondernemers zich veel gemakkelijker veel massiever aan de eisen van de Europese economische integratie hebben aangepast, en veel meer en effectiever internationale organen in het leven hebben geroepen, dan de arbeidersbeweging tot nu toe is gelukt.

Zeker zijn daarvoor conjuncturele redenen aan te voeren die niet noodzakelijk uit de objectieve toestand van de arbeidersklasse voortvloeien. De loontrekkers in de 6 EEG-landen zijn politiek verdeeld. Deze verdeeldheid heeft zich voortgezet in een versplintering van de vakbeweging. En terwijl conservatieve en liberale, nationalistische en kosmopolitische, joodse en christelijke ondernemers door geen enkel politiek, levensbeschouwelijk of religieus verschil van mening er van weerhouden worden één overkoepelend orgaan van alle ondernemers in

de EEG te vormen, blijft de splitsing van de loontrekkers in sociaal-democraten, communisten, katholieken of protestanten nog steeds een obstakel bij de vorming van een gemeenschappelijk vakbewegingsfront binnen de EEG.[1]

We dienen echter te constateren dat er naast deze zuiver conjuncturele moeilijkheden ook nog objectieve redenen zijn die een internationalisme in de praktijk van de loontrekkers bemoeilijken. Internationalisme kan bij brede massa's nooit alleen uit studie of instinct ontstaan, het moet het resultaat zijn van praktijkervaring. En zowel het leren van vreemde talen als het voortdurend contact met buitenlandse collega's door buitenlandse reizen valt de kapitaalbezitters, juist door hun maatschappelijke positie, oneindig veel gemakkelijker dan de arbeiders en kleine beambten.[2] Het enige grootscheepse contact tussen de West-Europese arbeidersklasse en hun buitenlandse collega's was tijdens de internationale mensenverslepingen ten gevolge van de oorlog en de naoorlogse ellende - nu niet bepaald een ideale leer-school voor het internationalisme.

En ook de positieve mogelijkheden die het massaal verschijnen van gastarbeiders in de afgelopen tien jaar ongetwijfeld had kunnen bieden, zijn in sterke mate te niet gedaan door de onzekerheid die bepalend is voor de maatschappelijke positie van de arbeiders en beambten. Een onzekerheid die, vooral wanneer er economische teruggang dreigt, de buitenlandse collega een concurrent voor de in gevaar verkerende werkgelegenheid doet schijnen.

Door zijn lagere levensstandaard en door zijn lager ontwikkelingsniveau is de loontrekker onvermijdelijk verstrikt in een enger kader van voorstellingen en gevoelens dan de kapitaalbezitter. Hij reageert onzeker en daarom instinctief

vijandig tegen alles wat vreemd en nieuw voor hem is.[3] Alleen wanneer er een systematische bewustmaking door sterke massaorganisaties in tegenovergestelde richting plaats vindt kan het internationalisme vat krijgen op brede massa's. Maar juist een dergelijke systematische bewustmaking heeft in de laatste dertig jaar niet meer plaats gevonden.

Uit dit alles kan de conclusie getrokken worden dat het West-Europese grootkapitaal er veel beter dan de West-Europese arbeidersbeweging op was voorbereid uit de vorming van de EEG organisatorische consequenties te trekken. Deze consequenties heeft het zonder twijfel dan ook getrokken en ondernemersorganisaties oefenen nu permanent invloed uit op de besprekingen en besluiten van de supranationale EEG-autoriteiten, terwijl de West-Europese arbeidersbeweging tegenover deze invloed niets gelijkwaardigs kan stellen.[4]

Dat had tot gevolg dat de tendens tot Europese integratie, zeker in zijn eerste fase, gepaard ging met een duidelijke verschuiving van de krachtsverhoudingen in het voordeel van de ondernemers en in het nadeel van de loon- en salarisontvangers. Deze verschuiving heeft ook haar neerslag gevonden binnen de arbeidersbeweging zelf en

wel in de vorm van de hiermee parallel lopende processen van het langzaam opgeven van de eigen socialistische doeleinden door de sociaal-democratie en het geleidelijk sociaal-democratisch worden van de West-Europese communistische partijen.

Hieruit volgt een belangrijke strategisch-politieke conclusie: er bestaat nu voor de arbeidersbeweging geen aanleiding haar klassieke politieke

doel van de verovering van de politieke macht in het kader van de nationale staat op te offeren aan de wensdroom van een 'gelijktijdige' verovering van de macht in alle EEG-landen, of, nog utopischer, een 'socialisatie' van Europa langs de omweg van een - via directe verkiezingen gekozen - Europees parlement. [5]

Zo'n omweg zou de mogelijkheden van een doorbraak naar het socialisme in West-Europa aanzienlijk bemoeilijken. De wet van de ongelijkmatige ontwikkeling bepaalt tot nu toe het verschil in ontwikkeling van de maatschappelijke en politieke krachtsverhoudingen in de EEG-landen. Zijn zij in één land rijp voor de verovering door de arbeidersklasse van de politieke macht, zoals in Frankrijk in mei '68, dan werkt de wet in het voordeel van het socialisme wanneer deze verovering van de macht ook werkelijk plaats vindt. Daarmee wordt in één klap een nieuwe internationale situatie geschapen, die een verandering van de krachtsverhoudingen in het voordeel van de loontrekkers ook in de buurlanden mogelijk maakt. Maar als men de gunstige gelegenheid onder het voorwendsel dat de buurstaten nog niet 'rijp' zouden zijn verknoeit, dan werkt dezelfde wet uiteindelijk in het nadeel van het socialisme omdat dan door het om zich heen grijpen van ontgoocheling en demoralisatie van de loontrekkers en salarisontvangers van het rijpe land, de ongunstige krachtsverhoudingen in de buurlanden op het rijpe land worden overgedragen.

Dergelijke overwegingen moeten echter op objectieve economische feiten berusten om niet tot steriele speculaties te leiden. En de hierboven gegeven analyse stelt ons in staat tot de conclusie te komen dat de objectieve mogelijkheden van een doorbraak naar het socialisme in een van de lidstaten alleszins aanwezig zijn zolang de internationale vervlechting van kapitaal nog niet tot een werkelijke economische integratie van de EEG-leden heeft geleid

en tot de vorming van een sterke supranationale uitvoerende macht in de EEG. Of deze doorbraak naar het socialisme dan gepaard zal gaan met een verlaten van de EEG zal dan uiteindelijk afhangen van het optreden van de supranationale autoriteiten, de regeringen van de andere landen, hun kapitaalbezitters en hun arbeiders, kortom van de maatschappelijke krachtsverhoudingen in de EEG. En deze kan men veel gemakkelijker veranderen vanuit een defensief uitgangspunt - d.w.z. vanuit het standpunt van de verdediging van het democratische recht van een werkende bevolking om zonder inmenging van het buitenland een maatschappijvorm te kiezen die haar aanstaat - dan vanuit een offensief uitgangspunt.

We kunnen nu de daarnet begonnen gedachtengang afmaken. Wanneer de internationale vervlechting van kapitaal leidt tot een werkelijke economische integratie van de zes - of meer - leden van de EEG, wanneer in de supranationale lichamen werkelijk een nieuwe staatsmacht zou ontstaan, dan zouden de objectieve moeilijkheden om de politieke macht in het kader van de nationale staat te heroveren, waarschijnlijk onoverwinnelijk worden.[6] Dan zou de West-Europese arbeidersklasse zich geheel moeten instellen op vakbonds- en politieke actie in het kader van de EEG en daaruit ook de organisatorische conclusies moeten trekken. Dat zou ongetwijfeld een zeer gecompliceerd en pijnlijk proces zijn dat waarschijnlijk gepaard zou gaan met een opnieuw verschuiven van de maatschappelijke krachtsverhoudingen in het nadeel van de loon- en salaristrekkingen. Maar wanneer de machtsverhoudingen zo'n herscholing en hergroepering noodzakelijk zouden maken zou het struisvogelpolitiek zijn zich daaraan te willen onttrekken. En uit de dwang van dezelfde omstandigheden zouden ongetwijfeld de noodzakelijke aanleidingen en kansen om deze veranderingen te voltrekken met althans beperkte risico's

voortkomen.

Uit de voorafgaande overwegingen mag men geenszins afleiden dat de West-Europese arbeidersbeweging er belang bij zou hebben het proces van de internationale vervlechting van kapitaal af te remmen, omdat door deze vervlechting uiteindelijk de mogelijkheid tot het veroveren van de politieke macht op nationaal niveau geleidelijk verloren gaat en de krachtsverhoudingen daardoor althans voorlopig in het nadeel van de loon- en salaristrekkingen zou veranderen. Ten eerste zou het in ieder geval utopisch zijn de bij de ontwikkeling van de productiekrachten behorende economische veranderingen te willen tegenhouden. Tenslotte heeft de arbeidersbeweging zich ook nooit ten doel gesteld kunstmatig het kapitalistische kleinbedrijf in stand te houden en de concentratie van kapitaal af te remmen of terug te dringen. En ten tweede ligt de historische rol van de arbeidersbeweging in het laatkapitalisme zeker niet in het zich onderwerpen aan een bepaalde belangengroep van de grote bourgeoisie - of het nu de belangengroep is die internationale vervlechting van kapitaal vertegenwoordigt of de belangengroep die aan de nationale staat wil vast houden -, maar in het aan de orde stellen van de verwezenlijking van de eigen socialistische doeleinden. Tegenover de internationale vervlechting van kapitaal moet als alternatief de historische noodzaak van een verenigd socialistisch Europa gesteld worden en niet dat van een terugval in de burgerlijke kleine staten.

De concrete weg naar de vorming van een Europees bewustzijn onder de arbeiders loopt noch via abstracte argumenten tegen het nationalisme noch via Europese congressen - en zeker niet via congressen die worden georganiseerd in een bedenkelijke eenstemmigheid met de ondernemersorganisaties. De weg loopt via de praktijk en via praktische ervaringen, dus via acties die in Europees kader worden gevoerd. Ik heb al tien

jaar geleden geschreven dat één enkele staking op Europees niveau meer tot de vorming van een 'Europees' bewustzijn van de loontrekkers in de EEG zou bijdragen dan honderd aan Europa gewijde bijeenkomsten. De ervaring heeft dat ondertussen volkomen bevestigd, zij het helaas in negatieve zin![7]

Het is onvermijdelijk dat de economische macht van de vakbonden op zuiver nationaal niveau door het voortschrijden van de internationale vervlechting van kapitaal wordt verzwakt. Die verzwakking is slechts relatief zolang de internationale vervlechting van kapitaal zich nog maar in een beginstadium bevindt. De verzwakking wordt absoluut zodra deze vervlechting het punt heeft bereikt waarin de kwantiteit omslaat in een nieuwe kwaliteit, d.w.z. wanneer doorslaggevende bezitsbelangen van de beslissende productiemiddelen over verscheidene, of alle, EEG-leden zijn verdeeld. Het is duidelijk dat de staalarbeiders in Luik nauwelijks nog met succes in de economische strijd van het stakingswapen gebruik kunnen maken wanneer de eigenaars van hun staalfabriek verdeeld zijn over zes landen en wanneer deze eigenaars maar een 10 % van hun investeringen hebben belegd in het Luikse staalgebied. In dat geval zouden deze grootkapitalisten er verstandiger aan doen 6 maanden productie en winst in Luik verloren te laten gaan dan concessies te doen die zich snel tot alle staalgebieden van de EEG zouden uitbreiden.

Dat klinkt vandaag nog utopisch. Niet meer utopisch echter is de mogelijkheid die de nog maar in de kinderschoenen staande vervlechting van kapitaal en de uitbreiding van het aantal dochterondernemingen van grote Amerikaanse concerns nu al voor bepaalde kringen van het grootkapitaal heeft geschapen, om internationale loonsverlagingen ten bate van internationale loondruk te benutten. Hier zijn we bij ons uitgangspunt teruggekeerd, d.w.z. bij de logica van de

huidige internationale export van kapitaal. Zeker, deze kapitaalbewegingen van de grote wereldconcerns zijn een uitdrukking van een andere economische werkelijkheid dan die van de export van kapitaal naar de achtergebleven landen ongeveer 80 jaar geleden. Zonder enige twijfel spelen hierbij fiscale en handelspolitieke overwegingen een belangrijke rol. Maar uiteindelijk zal een wereldconcern alleen dan een dochteronderneming van productieopdrachten voorzien, wanneer dat voor dat concern rendabel is. En aangezien men nauwelijks mag aannemen dat de technologie die door de dochtermaatschappij wordt toegepast van een hogere kwaliteit is dan die van de moedermaatschappij, komt het probleem van de hogere rendabiliteit uiteindelijk alleen op lagere loonkosten neer.[8] Onder deze omstandigheden kan een mammoetconcern dat over vertakkingen over de gehele wereld beschikt naar goeddunken opdrachten van het ene land naar het andere verschuiven, werknemers en vakbonden die looneisen stellen met het dreigen met zulke verschuivingen of met de definitieve sluiting van de bedrijven chanteren en op deze manier een internationaal dalende loonbeweging in beweging zetten, waarbij de werkgelegenheid in de landen met de hoogste lonen systematisch wordt beperkt. Bepaalde ontwikkelingen in de grote automobielenconcerns hebben de laatste jaren bewezen dat dit gevaar niet denkbeeldig is. Het enige antwoord dat blijkt geeft van een vooruitziende blik is afkomstig van de vakbond van de Amerikaanse automobielarbeiders die de eis van de vorming van een wereldvakverbond in deze industrietak heeft gesteld. We willen nu niet onderzoeken of en waarom deze eis nu en onder de gegeven maatschappelijke structuur van de automobielarbeiders in West-Europa en Japan reëel en effectief is. Het lijkt echter geen twijfel dat ten overstaan van een steeds groter wordende internationale vervlechting van kapitaal

alleen die arbeiders zich met succes kunnen verdedigen die van hun kant het wapen van de internationale actie en de internationale organisatie gebruiken.

De eerste gebieden en strijdpunten die de praktijk hiervoor heeft uitgekozen zijn de internationale concerns (en niet alleen de Amerikaanse). Eerste contacten en besprekingen tussen vertegenwoordigers van de arbeiders met het doel gemeenschappelijke eisen op te stellen, de gemeenschappelijke verworvenheden te verdedigen en voor de gezamenlijke actie ter verkrijging van bepaalde doeleinden zijn nu voor de West-Europese arbeidersbeweging objectief noodzakelijk geworden. Zo'n eis voor gemeenschappelijke, internationale loononderhandelingen met als doel een internationale CAO werd geformuleerd door de FIOM (internationale metaalarbeidersbond, aangesloten bij het IVVV) en door de IFC (internationale bond van arbeiders in de chemische industrie, ook lid van het IVVV). Een eerste poging om op internationaal niveau met het Nederlandse Philips-concern te onderhandelen werd reeds ondernomen.[9] In het reusachtige economisch-maatschappelijke veranderingsproces dat op het moment plaatsvindt in het laatkapitalisme, en dat onder het trefwoord 'tweede of derde industriële revolutie' kan worden samengevat zouden bepaalde delen van de arbeidersklasse wel eens net zo'n

onverbidelijk lot te ondergaan kunnen krijgen als ten tijde van de eerste industriële revolutie.[10] Maar de historische periode waarin wij leven en de historische ervaringen geven de arbeiders van nu onvergelijkelijk betere middelen om zich te verdedigen, over zichzelf te beschikken en zich te bevrijden dan in de 19de eeuw het geval was. ■

[1] Dit is des te verwonderlijker gezien het feit dat ook de stromingen in de vakbewegingen die het meest vijandig tegenover de door de Franse of Italiaanse communistische partij geleide vakbonden staan, zoals Force Ouvrière of UIL, op nationaal niveau het principe van eenheid van actie met deze vakcentrales wel erkennen, resp. deze eenheid van actie voortdurend in de praktijk toepassen. Deze 'enthousiaste Europeanen' aanvaardden gemeenschappelijke actie met de communistisch geleide vakbonden wel in een nationaal maar niet in een Europees kader.

[2] In de laatste jaren is de situatie echter aanzienlijk veranderd door het steeds uitgebreidere toerisme van vooral de jonge arbeiders naar het buitenland. De eerste positieve resultaten van dit verschijnsel, die een veel grotere onbevangenheid tegenover vreemde gewoonten en gebruiken te zien geven, kan men reeds in de jongere generatie waarnemen. Dit heeft tot een stormachtige opleving van het internationalisme in de Europese studentenbeweging en tot de Franse algemene staking van mei '68 geleid.

[3] Dit is de psychologische voedingsbodem voor iedere vorm van racisme, niet alleen van antisemitisme maar ook van de racistische beweging tegen Noord-Afrikanen en Arabieren in Frankrijk, tegen Italiaanse gastarbeiders in Zwitserland, tegen

kleurlingen in Engeland, etc. De poging van de Conservatieve politicus Enoch Powell, zulke racistische stemmingen politiek te exploiteren, vond weerklank onder achtergebleven en gedemoraliseerde randgroepen van de Britse arbeidersklasse.

[4] De adreslijst van de sinds de oprichting van de EEG in 1958 gestichte Europese ondernemersorganisatie en *Trade Associations* in de EEG vult een boek met 513 bladzijden. Over de verschillende manieren waarop de Europese concerns en ondernemersorganisaties invloed uitoefenen op de uitvoerende organen van de EEG zie: Jean Meynaud en Sidjanski, *L'Europe des Affaires*, o.c., pp. 143-150.

[5] Dat betekent natuurlijk helemaal niet dat wij principiële tegenstanders zouden zijn van de vorming van een Europees parlement door directe en evenredige verkiezingen door alle inwoners van de lidstaten van de EEG - in plaats van door indirecte verkiezingen door de 6 nationale parlementen zoals nu. Wij willen er alleen op wijzen dat onder de huidige politiek-economische verhoudingen een dergelijk Europees parlement onmogelijk werkelijke macht kan hebben, om over het veroveren van de politieke macht nog maar te zwijgen.

[6] Wie werkelijk het kapitaal bezit, geeft daarbij niet de doorslag. Per slot van rekening zijn er geslaagde politieke en maatschappelijke omwentelingen geweest in landen waarvan het kapitaal voornamelijk in buitenlandse handen was (één voorbeeld is Cuba). Van doorslaggevend belang is de mate van vervlechting van de economische en maatschappelijke verhoudingen (dus het probleem of een terugkeer, al was het maar tijdelijk, naar verhoudin-

gen van de nationale staat objectief mogelijk is) en de politieke krachtsverhoudingen, dus het probleem of het verzet van de bezittende klasse in het kader van de nationale staat kan worden geneutraliseerd of gebroken.

[7] De Franse mijnwerkersstaking werd gebroken door de invoer van kolen uit het buitenland zonder dat dit tot een bredere solidariteitsbeweging heeft geleid. Ook de Britse zeelieden kregen bij hun lange staking in 1966 vrijwel geen hulp uit het buitenland, afgezien dan van enkele financiële gestes. Nog bedenkelijker verliet de eerste arbeidersstaking in de geschiedenis van de EEG die in 1966 in de Luikse wapenfabriek F.N. plaats vond en meer dan twee maanden duurde. Deze staking had uitdrukkelijk het in de praktijk brengen van het in het Verdrag van Rome verankerde principe van 'gelijk loon voor gelijke arbeid' tot inzet. Deze staking vertegenwoordigde m.a.w. de belangen van alle arbeiders in de 6 lidstaten van de EEG maar kon alleen rekenen op morele en financiële steun maar niet op ondersteuning door acties in de andere EEG-landen. Het mag wel haast symbolisch worden genoemd dat tijdens de algemene staking in Frankrijk van mei '68, voor het eerst in de Europese geschiedenis de als notoir verstokte individualisten bekend staande boeren, en met de Europese arbeiders, zich verzamelden voor gezamenlijke demonstraties te Brussel of voor gemeenschappelijke acties op EEG-niveau.

[8] 'Voor de meerderheid van deze (ondervraagde Amerikaanse) bedrijven waren kosten voor transport, grondstoffen en arbeid doorslaggevende fac-

toren om tot oprichting van dochterondernemingen in het buitenland over te gaan' (Dr. Niels Grosse, *Amerikanische Direktinvestitionen in Europa*, 'Europa-Archiv', nr. 1, 1967). Het Engelse weekblad 'Sunday Times' van 26.5.1968 geeft een praktisch voorbeeld van zo'n internationale opdrachtverschuiving, door een (Engels) concern: het spinnerijconcern J. & P. Coats. Toen de Zweedse afzetmarkt van dit concern door de import van goedkope Japanse garens bedreigd werd, verplaatste J. & P. Coats de opdrachten voor Zweden van de Engelse fabriek naar zijn Japanse filiaal en zo kon het zijn afzetmarkt behouden. Het artikel in de 'Sunday Times' voegt daar nog aan toe: 'De eerste belangrijke bijdrage van de huidige commissaris Charles Bell, toen hij nog fabrieksdirecteur was, was het opzetten van een radicaal systeem van strakke vergelijking en beheersing van de productiviteit over de hele wereld. Arbeidskosten variëren uitzonderlijk ... maar het systeem werkt op elk beloningsniveau en in het geval van elk soort machine dat in welk land dan ook economisch is.'

[9] 'The Economist', 1.4.1967.

[10] Baran en Sweezy (*Monopoly Capital*, o.c., p. 267) schrijven dat volgens cijfers van de Amerikaanse minister van arbeid, Willard Wirtz, het aantal ongeschoolde arbeiders in de VS van 13 miljoen in 1950 tot minder dan 4 miljoen in 1962 teruggelopen is. Dit is althans een gedeeltelijke verklaring voor het boven het gemiddelde uitstekende werkloosheidscijfer onder de gekleurde bevolking, vooral onder de gekleurde jeugd in de Verenigde Staten en hun steeds groter ongeduld en verzet de laatste jaren.

Socialistische alternatieven

UIT: MANDEL, ERNEST, DE EEG EN DE RIVALITEIT EUROPA-AMERIKA, VAN GENNEP, 1969.

De laatste tijd worden de stemmen talrijker van die ideologen van de technocratie die de West-Europese arbeidersbeweging een verder ingroeien in de burgerlijke staat juist via de omweg van de supranationale EEG - van een Europees federalisme - willen aanpraten onder het voorwendsel dat dit het enige effectieve antwoord is op de steeds groter wordende invloed van het Amerikaanse kapitaal in West-Europa. Servan-Schreiber is de belangrijkste vertegenwoordiger van deze stellingname die vooral in Frankrijk weerklank heeft gevonden. Zij werd echter reeds eerder in ruime mate door de Club Jean Moulin gepropageerd.[1] Deze ideologen maken de woordvoerders van het wetenschappelijk socialisme hetzelfde verwijt dat wij in dit geschrift de aanhangers van de Gaulle maken: door vast te houden aan 'verouderde' denkbeelden zouden zij de triomftocht van het Amerikaanse kapitaal alleen maar versnellen. Hun stellingname komt kort

samengevat hierop neer: vergaande concentratie van kapitaal en internationale vervlechting van kapitaal zijn in West-Europa toch onvermijdelijk. Maar ze kunnen twee vormen aannemen. Of de vorm van het opslokken van Europese bedrijven door Amerikaanse ondernemingen, óf die van het ontstaan van nieuwe grote Europese concerns. In het eerste geval verliest de bevolking van West-Europa iedere controle over de productiemiddelen (d.w.z. de West-Europese arbeidersklasse zou ook door stakingen, demonstraties, verkiezingsuitslagen enz. zelfs geen indirecte invloed meer op het beheer van de ondernemingen kunnen uitoefenen). In het tweede geval zou althans de mogelijkheid om indirect invloed uit te oefenen tenminste nog overblijven. Daarom vormt, gezien de historische belangen van de West-Europese loontrekkers en salarisontvangers, de concentratie van kapitaal op Europees niveau en de federatie van Europa het minste kwaad.

Het voorstel dat Servan-Schreiber de West-Europese arbeidersbeweging doet, behelst klaarblijkelijk het opgeven van hun eigen historische doeleinden, die of niet meer actueel of toch niet te realiseren zouden zijn. Alleen op basis van een dergelijke argumentatie kan men aan de zich ontwikkelende concentratie van kapitaal de conclusie verbinden dat de arbeidersbeweging alleen het alternatief heeft tussen twee vormen van kapitalistische concentraties waarvan ze de minst gevaarlijke kan kiezen. De eis van socialisatie van de grote bedrijven moet daarbij vervallen.

Om deze argumentatie een schijn van realiteitswaarde te geven moeten Bruclain en Servan-Schreiber zich op stellingen baseren die worden voorgesteld als vanzelfsprekend hoewel zij geenszins met de feiten overeenstemmen.

Voorbeeld van een dergelijke mythe is de bewering dat economische macht niet meer aan bezit gebonden is. In dit verband wordt die andere legende herhaald dat in Zweden - en Zweden geldt hier dan als voorbeeld van een moderne welvaartsstaat - langzamerhand de ongelijkheid van de vermogens zou verdwijnen omdat de ongelijkheid in de inkomsten sterk zou zijn beperkt.

Deze stellingen zijn niet tegen een serieuze wetenschappelijke analyse bestand. In alle grote kapitalistische landen worden de belangrijkste particuliere bedrijven nog steeds door machtige kapitaalgroepen beheerst wier aandelenbezit de basis van hun economische macht vormt. Ook al is dit aandelenbezit in bepaalde gevallen tot slechts enkele procenten van het totale aandelenkapitaal beperkt, dan bewijst dat alleen maar dat de kapitalistische productiewijze

in haar huidige fase grootkapitalisten de mogelijkheid geeft veel meer kapitaal te beheersen dan ze zelf bezitten. In geen enkel geval wordt de economische macht door 'bezitloze gezellen' uitgeoefend. Dat weten ook de zogenaamde managers, wier hele streven er op gericht is snel en veel bezit te accumuleren - o.a. door de beruchte techniek van optie op het kopen van aandelen die alleen bij een stijging van de koers van de betreffende aandelen geëffectueerd wordt.

Het resultaat is alle ter zake kundigen bekend: 30 jaar welvaartsstaat hebben aan de ongelijkheid van vermogens bijna niets veranderd. In de Verenigde Staten bezit 0,1 % van de bevolking meer dan 50 % van de waarde van de aandelen; in Groot-Brittannië bezit 2 % van de bevolking 55 % van het totale particuliere vermogen van het land; in Zweden beheersen de grote concerns en kapitaalgroepen, zoals de Wallenbergs, de economie net zo als de concerns en kapitaalgroepen in de Verenigde Staten dat doen. De methoden van belastingonttrekking en van de zogenaamde 'onkostenrekeningen' - in Japan een kwart deel van de bruto winst van de ondernemingen - waarmee de 'nivellerende' werking van de inkomstenbelasting wordt geneutraliseerd, zijn eveneens algemeen bekend.

Er is dus geen objectieve reden die de Westelijke arbeidersbeweging zou nopen tot het opgeven van haar historische doeleinden. Die zijn nog net zo actueel als in het verleden. De economie is nog steeds kapitalistisch. De werkkraft wordt nog steeds door het particuliere eigendom uitgebuit. De ontwikkeling van de economie volgt nog steeds de ontwikkelingswetten die opgesloten liggen in het kapitaal. Anders zou de hele hier beschreven internationale concurrentie die tot internationale concentratie leidt, niet te begrijpen zijn.

Men hoeft echter geen overtuigend marxist of voorstander van een algehele socialistische verandering van

maatschappij en economie te zijn om de theorie van Servan-Schreiber af te wijzen.

De politieke denkbeelden van de technocraten die de arbeidersbeweging een verdergaande integratie in de burgerlijke maatschappij willen aanpraten zijn niet alleen strijdig met de historische belangen van de loontrekkers en salarisontvangers, ze zijn eveneens in strijd met hun onmiddellijke belangen.

Servan-Schreiber zelf geeft toe dat volgens zijn theorie de staat - en wel in de eerste plaats de supranationale Europese federatie - de vorming van grote Europese particuliere ondernemingen met alle middelen dient te stimuleren. Dat is de belangrijkste strekking van zijn antwoord op de 'Amerikaanse uitdaging'. Hij geeft toe dat de vrees dat de mammoet-concerns hun economische macht op politiek gebied zouden kunnen misbruiken gerechtvaardigd is. Maar zijn antwoord op dit bezwaar is dat men om dit gevaar het hoofd te bieden de autoriteit van de staat dient te versterken. Alsof de staat niet onvermijdelijk tot het instrument in de handen van de heerschappij van dit kapitaal zou worden onder verhoudingen van een sterker geworden monopoliekapitalisme! Versterking van de autoriteit van de staat met behoud van het particuliere eigendom van de productiemiddelen leidt altijd tot een verdere versterking van de machtspositie van de grootkapitalistische groepen die de touwtjes in handen hebben. De ervaring van de laatste 35 jaar zowel met Hitler, als met Roosevelt of de Gaulle toont dat ondubbelzinnig aan. Zou de arbeidersbeweging op de voorstellen van deze 'vernieuwers van links' ingaan dan zou zij niet alleen haar belangrijkste klassentegenstander op een beslissende manier versterken maar zij zou zich ook het belangrijkste wapen ter verdediging van haar onmiddellijke belangen - de autonomie bij het stellen van looneisen door de vakbonden en het onbeperkte stakingsrecht - uit han-

den laten slaan.

Ook dat geven Bruclain en Servan-Schreiber openlijk toe: het onmiddellijke doel van de door hen voorgestelde economische politiek is het veilig stellen van de zogenaamde stabiliteit van de expansie, die alleen gewaarborgd kan worden wanneer de lonen niet meer door directe onderhandelingen tussen vakbonden en ondernemers vastgelegd worden maar door een regeringsbesluit - of door een besluit van de 'Planautoriteiten' - met het verbod van wilde stakingen, die deze besluiten doorbreken. Hierdoor moet de zogenaamde inkomenspolitiek gewaarborgd worden. Ze proberen deze principieel vakbondsvijandige lijn af te zwakken door te verzekeren dat het er niet om kan gaan alleen de lonen aan banden te leggen, ook de inkomens van alle andere maatschappelijke klassen zouden bij de wet aan banden moeten worden gelegd. In dit verband wordt zelfs een voorzichtige toespeling op een 'uitbreiding van de rechten van de vakbonden' gemaakt.

Dit hele complex van vraagstukken neemt echter in onze maatschappij onmiddellijk zeer concrete vormen aan. Onder verhoudingen van particulier eigendom, bedrijfs- en bankgeheim en 'vrij' ondernemerschap is het normaliter onmogelijk prijzen en winsten door de staat of door het parlement te laten bepalen. Alle pogingen die in deze richting ondernomen zijn, waarvoor in sommige gevallen - zoals b.v. tijdens het Derde Rijk - enorme bureaucratische maatregelen werden genomen, hebben jammerlijk gefaald. Het enige middel om de werkelijke winst van de ondernemers vast te stellen - om van een wettelijke beperking van deze winsten nog maar helemaal te zwijgen - zou een volledige opheffing van het bedrijfs- en bankgeheim zijn en het instellen van de controle van de arbeiders over de productie niet alleen op het niveau van de maatschappij als geheel en het concern als geheel maar ook op het niveau van iedere afzonderlijk bedrijf en iedere afzonderlijke werk-

plaats. Ook al kan men voor een belastingcontroleur voorraden in een balans verbergen of investeringen van materiaal als reparaties camoufleren, tegenover de arbeiders en employeés die de voorraden moeten aanvoeren, er toezicht op moeten houden en weer moeten afbreken en die de machines dagelijks bedienen, is dat niet mogelijk.

Het wettelijk koppelen van de jaarlijkse stijgingen van lonen en salarissen aan de jaarlijkse stijging van de productiviteit wordt door de voorstanders van de inkomstenpolitiek voorgesteld als noodzakelijk voor het handhaven van de stabiliteit van de economie. Wonderlijk genoeg duikt de eis van zo'n wettelijk koppelen alleen in tijden van vrijwel volledige werkgelegenheid op, wanneer voor de ondernemers het gevaar bestaat dat door de wet van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt strategisch belangrijke groepen loontrekkers en salarisontvangers een grotere stijging van hun lonen zouden kunnen krijgen. Maar komt er een recessie, groeit het aantal werklozen en vermindert de vraag naar arbeid, dan vergeten de voorstanders van de inkomstenpolitiek plotseling het criterium van economische stabiliteit. Dan willen zij het bepalen van de loonstijging liefst aan de 'sociale partners' of, nog beter, aan de 'economische verhoudingen' overlaten. Wanneer het om sociale rechtvaardigheid zou gaan dan zou een inkomstenpolitiek moeten bestaan uit jaarlijkse loonstijgingen onafhankelijk van de conjunctuur, d.w.z. zij zou de ondernemers, - of wanneer die daartoe niet in staat zijn, de staat - moeten dwingen dezelfde loonsverhoging niet alleen in tijden van volledige werkgelegenheid maar ook in tijden van flauwte aan alle loontrekkers en salarisontvangers uit te betalen.

Tenslotte bestaat er voor de loontrekkers geen enkele aanleiding zich zorgen te maken over de stabiliteit van een economie waarin zij nog steeds als onderdanen worden behandeld, waarin zij geen enkel democratisch recht tot meebeslissen

over omvang en gebruik van de investeringen, over de samenstelling van het te produceren goederenpakket en over de verdediging van hun werkgelegenheid hebben. Een volgende eis zou dus de uitbreiding van de controle van de arbeiders over de productie moeten zijn (vanaf het probleem van het vaststellen van de werkelijke winst tot aan iedere sector waar de belangrijke economische beslissingen vallen); ook hier niet alleen op het niveau van de landelijke economie maar ook per industrietak, per concern en per afzonderlijk bedrijf. De gekozen vertegenwoordigers van de loontrekkers en salarisontvangers zou op al deze gebieden geen adviesbevoegdheid maar vetorecht toegekend moeten worden.

Is dit soms de 'uitbreiding van de macht van de vakbonden' zoals Servan-Schreiber die vagelijk aanduidt? Zeker niet! Een dergelijke politiek zou de ondernemersinitiatieven en ondernemerswinsten in de toonaangevende grote bedrijven aanzienlijk beperken terwijl het Servan-Schreiber juist gaat om de uitbreiding van deze bedrijven. Maar als de vakbonden en de arbeidersklasse de boven omschreven rechten niet krijgen dan is de zogenaamde inkomstenpolitiek alleen maar een middel om loonsverhogingen af te remmen of in het geheel te doen ophouden, ja zelfs loonsverlagingen uit te lokken. Dan betekent zij gewoon een herverdeling van het nationaal inkomen in het voordeel van de bezittende en in het nadeel van de loontrekkende klasse. Dat hebben de Engelse arbeiders onder de regering-Wilson op bijzonder pijnlijke wijze moeten ervaren, en het optreden van de regering-Wilson komt volledig

met de opzet van Servan-Schreiber overeen. Het is immers de bedoeling de winstmarges van de grote Europese bedrijven te doen stijgen tot het niveau van de grote Amerikaanse concerns hetgeen alleen door een vermindering van de loonsom kan worden bereikt. Dat is de verborgen opzet achter de zo fraai beschreven verlangens van Servan-Schreiber en de zijnen! Wat hij de Europese arbeidersklasse wil opleggen is vrijwillig af te zien van de verdediging van haar eigen belangen tegenover de grote Europese concerns opdat deze zich in hun concurrentiestrijd met de Amerikaanse grote ondernemingen beter staande kunnen houden.

De eis van een inkomstenpolitiek en de daaraan gekoppelde eis van een sterke uitvoerende macht - en een sterke staat - hebben ook diepere oorzaken. Die oorzaken komen uiteindelijk voort uit de omstandigheden waaronder kapitaal bij een steeds sneller verlopende technologische ontwikkeling productief gemaakt moet worden. Om op korte termijn het belegde kapitaal af te kunnen lossen, vereisen deze omstandigheden een steeds intensievere planning van de kosten, dus ook van de loonkosten. Zij vereisten bovendien een steeds grotere socialisatie van de technisch-wetenschappelijke *research*-kosten. Deze twee factoren zouden tot integratie, respectievelijk het aan banden leggen van de vakbonden, tot afbraak van het stakingsrecht, tot een steeds conformistischer worden van de maatschappij en tot een sterke staat leiden wanneer de loontrekkers en salarisontvangers bereid zouden zijn de maatschappelijke prijs van deze ontwikkeling te betalen in de vorm van periodieke werkeloosheid, groeiende inflatie, het steeds vaker onbevredigd laten van gewekte behoeften, in de vorm van steeds arbeidsintensiever en zenuwslopend werk, in de vorm van een steeds grotere uitzichtloosheid. Dat die prijs betaald zal worden, mag men echter betwijfelen en het verzet tegen het neo-kapital-

isme dat zeker sterker zal worden kan tot uitgangspunt van een socialistische politiek worden gemaakt.

Men mag hieruit niet de conclusie trekken dat de West-Europese arbeidersbeweging ermee zou kunnen volstaan de ontwikkeling van de internationale vervlechting van kapitaal en fusies passief gade te slaan en zich op de zuiver defensieve doeleinden, als de verdediging van het reële inkomen en de werkgelegenheid, terug te trekken. Dit syndicalistisch alternatief is al even weinig realistisch als het alternatief van de technocraten, van arbeidersstandpunt uit gezien tenminste. De 'lange golf' met expansieve grondtoon loopt langzaam ten einde. Een 'lange golf' met een veel langzamer economisch groeitempo is in de geïndustrialiseerde landen van het Westen in aantocht. Het steeds groter aantal industrietakken met een grote ongebruikte productiecapaciteit bewijst dat het kapitalistische productiesysteem er niet in is geslaagd het historische vraagstuk van de overproductie meester te worden. In een situatie waar we te maken hebben met een 'georganiseerd' monopoliekapitalisme is deze overproductie teruggebracht tot overcapaciteit. Maar ook in deze vorm heeft zij haar

uitwerking op het groeitempo van de economie.

Sinds 1960 daalt in de Bondsrepubliek de bezettingsgraad van de productiecapaciteit van de verwerkende industrie. Op dit moment is deze tot minder dan 80 % gedaald. In de voedings- en genotsmiddelenindustrie begon dit zich al in 1958 te manifesteren. In Frankrijk, aan de vooravond van de uitbarsting van mei '68, werkte de industrie op niet meer dan driekwart van haar capaciteit. Na de mijnbouw heeft nu ook de staalindustrie met een structurele leegloop te kampen die nu op het punt staat zich ook tot de automobiellindustrie en de synthetische producten fabricerende petrochemische industrie uit te breiden. (De benuttingscoëfficiënt van kapitaal in de EEG ligt al jaren onder de 80 %.) Het veilig stellen van de werkgelegenheid in het raam van de kapitalistische productiewijze zal steeds meer de illusie blijken die het altijd al geweest is. Bovendien zal de nieuwe industriële revolutie haar ingrijpende gevolgen niet alleen op de werkgelegenheid hebben maar ook op de omvang en samenstelling van het geproduceerde goederenpakket, op de verhouding tussen particuliere consumptie en collectieve voorzieningen en op de reproduc-

tievoorwaarden van de arbeidskracht.

Socialisten hebben altijd beweerd dat de kapitalistische maatschappij niet alleen onrechtvaardig maar ook irrationeel was. Deze irrationaliteit blijkt vooral uit de enorme verspilling van menselijke arbeidskracht en mechanische productiemiddelen die door onderbezetting, oorlog en een ongelijke inkomsten- en bezitsstructuur teweeg wordt gebracht. Dat was in het verleden het geval en het geldt

ook nu, te meer omdat de omvang van deze verspilling geenszins is verminderd.

Bij deze klassieke verspilling door het kapitalisme komt nu een nieuwe vorm van verkwisting die in de komende jaren en decennia steeds verwoestender vormen zal aannemen. Het kapitalisme bedrijft niet alleen verspilling door arbeiders en machines niet te laten werken maar deze verspilling wordt nog groter door hen zinloos te laten werken.

Hoe minder overzienbaar de productiecapaciteit van de bijna of volledig automatisch geworden grootindustrie wordt, des te moeilijker wordt het de meerwaarde die in deze goederen is belichaamd te realiseren, des te hoger worden de distributie- en verkoopkosten, die al doorlopend boven de eigenlijke kosten van de productie uitgaan; des te groter wordt de fabricage van nutteloze en opzettelijk slecht gemaakte producten om het productieapparaat maar draaiende te houden.

Wanneer de auteurs die in de vooroordelen van het burgerlijk denken en de vrije economie gevangen zijn spreken over een 'maatschappij van overvloed' dan stellen zij zich daarbij letterlijk een maatschappij voor waarin ieder gezin 10 ijskasten zal bezitten. De enorme toename van deze hoeveelheid producten moet gepaard gaan met een steeds grotere frustratie en ontredde bij de mensen. In de eerste plaats geldt dit voor de producent die onderworpen blijft aan de binnen het bedrijf geldende machtsverhoudingen die noch zijn menselijke waardigheid, noch de ontplooiing van zijn persoonlijkheid en al helemaal niet het productief gebruik van zijn scheppende kwaliteiten recht doen. Wanneer deze producenten in toenemende mate een voltooide middelbare school of zelfs een universitaire studie achter zich zullen hebben - en de ontwikkeling van de techniek dringt in deze richting - dan wordt dit conflict niet alleen des te absurder maar ook des te explosiever.

De moderne productiekrachten tra-

chten niet alleen over de grenzen van de nationale staat en van het particulier eigendom uit te groeien, ze willen zich ook van de ketenen van de kapitalistische productie- en distributieverhoudingen bevrijden. De hedendaagse techniek, de cybernetica en de kernenergie vereisten een op vrij zelfbestuur gebaseerd en bewust gepland samengaan van producenten en consumenten. Werkelijke economische democratie betekent een economisch systeem waarin de samenstelling van het productiepakket, de verdeling van de investeringen, de lengte van de arbeidstijd, de omvang van de door iedere maatschappelijke klasse te dragen consumptiebeperking bepaald worden door democratische discussie en door de beslissing van de grote massa der belanghebbenden zelf en niet achter hun rug door een blinde markt, een dictatoriaal verbond van concern- en bankmagnaten of een zogenaamd alwetend politbureau.

Deze tegenstelling kan op twee manieren worden opgevat. Enerzijds economisch doordat het steeds grotere aantal consumptiegebieden in de hooggeïndustrialiseerde landen waar zich verschijnselen van relatieve verzadiging en overvloed voordoen, de vrije markteconomie duidelijk *ad absurdum* voert. Anderzijds maatschappelijk doordat de autoritaire structuur van het bedrijf met de toenemende automatisering sterker wordt maar gelijktijdig een steeds heftiger reactie tegen deze autoritaire structuur teweeg brengt, een structuur die vooral door de betere scholing van de loontrekkers en salarisontvangers moet worden gestimuleerd. Bij een volledig geautomatiseerde industrie, die de futurologen voor het einde van deze eeuw voorspellen, zouden deze tegenstellingen op de spits gedreven worden en werknemers en intellectuelen voor de keus komen te staan: steeds sterkere autoritaire structuren in bedrijf, economie en maatschappij, een steeds verdergaande afbraak van de laatste democratische rechten en de laatste

gebieden waar de mens nog over zichzelf kan beschikken, met in het kader van de steeds grotere economische programmering een samengaan van de anarchie van de vrije markteconomie met bureaucratisch despotisme, óf een oplossing van deze tegenstellingen door socialistische planning gericht op bevrediging van de werkelijke behoeften en gestoeld op een werkelijk democratisch-gecentraliseerd systeem van arbeiderszelfbestuur. De relevantie van dit socialistisch alternatief bij de bespreking van de concurrentiestrijd Europa-Amerika ligt hierin dat beide vormen van internationale concentratie van kapitaal - vervlechting binnen Europa of het samengaan van Europees en Amerikaans kapitaal onder Amerikaanse leiding - fundamenteel in strijd zijn met de eisen van de moderne techniek, van de verdediging en uitbreiding van de persoonlijke vrijheid en van het menselijker maken van economie en maatschappij. Burgerlijke nationaal-economen vertellen ons zonder meer dat binnen enkele jaren de hele Westerse economie zal worden beheerst door 300 reuzenconcerns. Ons antwoord daarop is dat wij tegenover een dergelijke economische machtsconcentratie in weinig handen de voorkeur geven aan het bewuste democratische bestuur van deze economie door de betrokken producenten, die in de grote gesocialiseerde bedrijven en door middel van centraal geplande investeringen de mogelijkheden van de modernste techniek volledig kunnen benutten.

Betekent de 'Amerikaanse uitdaging' dat West-Europa de weg naar het socialisme al heeft gemist? Om dit te bewijzen moeten Servan-Schreiber en Bruclain van de hypothese uitgaan dat wanneer de grote West-Europese ondernemingen gesocialiseerd zouden worden dit tot een versnelde emigratie van technici en wetenschapsmensen naar de Verenigde Staten zou leiden waardoor de kloof in technologisch kunnen tussen de VS en West-Europa

alleen nog maar groter zou worden. Deze hypothese gaat van de misantropische veronderstelling uit dat de hedendaagse intellectuelen zich bij de keuze van hun werkkring alleen maar door financiële overwegingen zouden laten leiden. We zijn van mening dat deze hypothese veel te pessimistisch is en de deels zeer belangrijke successen van de *research* in de Sovjetunie vormen hiervoor het bewijs. Maar zelfs al zou deze pessimistische visie voor de huidige generatie wetenschapsmensen inderdaad opgaan dan dient niet te worden vergeten dat een socialistisch Europa over twee grote voordelen beschikt die het mogelijk maken de technologische achterstand op de VS in te halen en zelf weer aan de top van wetenschap en techniek te komen. Ten eerste brengt de huidige West-Europese economische en maatschappelijke structuur met zich mee dat in Groot-Brittannië en West-Duitsland 98 % van de kinderen van de arbeidersklasse niet tot de universiteit doordringen; en ook in Frankrijk, Zweden en België schommelen deze percentages tussen de 90 en 95 %. Een radicale maatschappelijke omwenteling die gepaard gaat met een rationele economische planning en een drastische vermindering van de bewapeningsuitgaven zou het mogelijk maken in korte tijd 30 tot 40 % van de arbeiderskinderen op de hogeschool en universiteit te brengen. Dit is voldoende om een potentieel aan technologische vooruitgang en 'innovatie' te scheppen die in het kader van een democratisch-socialistisch bestel verre superieur is aan de ontwikkelingsmogelijkheden van het 'georganiseerd kapitalisme'. Ten tweede wordt juist in de Verenigde Staten aan de wetenschappelijk-technologische *research* schade toegebracht doordat zij steeds meer op concrete doeleinden is gericht (en steeds meer aan militaire doelen is gebonden). Ook nu nog bezit Europa een voorsprong op het gebied van de 'zuivere' *research* of zuiver wetenschappelijk onderzoek.

En het is juist deze 'zuivere' *research* die op langere termijn de grootste vruchten oplevert in de vorm van ingrijpende technische veranderingen. In een maatschappij die gebaseerd is op zelfbestuur en op een zich uitbreidende werkelijke (d.w.z. inhoudelijke) democratie zouden de mogelijkheden voor zo'n 'zuivere' *research* onvergelijkbaar veel groter zijn dan die van de op winst gerichte Amerikaanse economie. Misschien zou een 'technologische gemeenschap' met de Sovjetunie en de andere Oostblokstaten, waarmee Lord Chalfont heeft gedreigd, een tussenoplossing kunnen bieden in de periode voordat deze nieuwe generatie 'socialistisch intellect' zich volledig heeft ontplooid. Tenslotte zou een socialistisch Europa mogelijkheden hebben om samen te werken en bondgenootschappen te sluiten met landen van de Derde Wereld die voor het imperialistische kapitalisme onbereikbaar zijn. Voorzover de socialistische arbeidersbeweging tactisch betrekking heeft op de concurrentiestrijd West-Europa-Amerika zou zij er op moeten wijzen dat het kapitalisme uiteindelijk het 'Paard van Troje' van de VS in West-Europa vormt. Dit kapitalisme laat ons uiteindelijk slechts de keuze tussen directe

onderwerping aan het Amerikaanse kapitaal zelf of indirecte onderwerping aan door dit Amerikaans kapitaal ontwikkelde, methoden van massamanipulatie en verdere vervreemding van de producenten onder het mom van een effectievere concurrentie met het Amerikaanse kapitaal. Voor dit dubbele gevaar van steeds verder gaande 'amerikanisering' biedt uiteindelijk alleen socialisatie een uitweg.

De objectieve mogelijkheden daartoe zijn aanwezig. Wanneer de arbeidersbeweging en haar voorhoede de juiste instelling hebben en actief handelend het voorbeeld geven kunnen ook de subjectieve voorwaarden onder de massa van loontrekkers en salarisontvangers - die nu meer dan 80 % van de West-Europese bevolking uitmaken - worden geschapen. Daarvoor is tenslotte nog één bijkomend ding nodig: dat alle socialisten het eindelijk als hun plicht zien het socialisme zelf te verwezenlijken in plaats van zich uitsluitend op onderdelen te concentreren. ■

[1] Servan-Schreiber, o.c.; Claude Bruclain, *Le Socialisme et l'Europe*, Collection Jean Moulin, Le Seuil, Paris 1965.

Enkele referenties:

Thèses sur la situation dans le mouvement ouvrier et perspectives, Quatrième Internationale, nos 6-7, april-mei 1944, p.3-11.

Problèmes de la révolution européenne (1) (2), revue QI, juni-juli 1946 en QI, augustus-sept. 1946 (hernomen in " La longue marche de la révolution, Parijs Galilée, 1976)

Réflexions socialistes sur le traité de Rome, Socialisme (revue du PSB), vol.5, nr. 29, sept 1958.

" Structure et dynamique économiques du Marché Commun " (1963), in : L'intégration européenne et le mouvement ouvrier ", Cahier du CES, sept-dec 1964)

L'apogée du néo-capitalisme et ses lendemains, Les Temps Modernes, XXe , 219-220, augustus-sept 1964

Une stratégie socialiste pour l'Europe occidentale, Revue Internationale du Socialisme, Parijs, 2de jaargang, no9, mei-juni 1965, pp.275-291.

Concentration internationale des capitaux et supranationalité, Temps Modernes, 23e jaargang, no 258, nov 1967, p.857-876.

De EEG en de rivaliteit Europa-Amerika, Van Gennep, Amsterdam 1969.

" Les leçons du mouvement de mai, Les Temps Modernes, vol 24, 266-267, augustus-sept 1968, pp 296-325.

Het Laatkapitalisme (1976), Van Gennep, Amsterdam.

Sur la stratégie révolutionnaire en Europe occidentale, Critique Communiste, no spécial, sept-okt 1976, pp.135-176.

Le mouvement ouvrier européen devant la dépression économique, Inprecor, no 19, 22 décembre 1977.

De crisis 1974-1983: de feiten, hun marxistische interpretatie, Uitgeverij Leon Lesoil - Toestanden boeken, Antwerpen 1983.

The Meaning of the second World War, London, Verso, 1986.

La situation en RDA et nos tâches (Résolution du SU/QI, 5 maart 1990), Inprecor, no.305, 23 maart 1990.

La réunification (en Allemagne) (résolution, SU/QI, nov 1990, Inprecor, 322, 18 januari 1991.

Op zoek naar een socialistische strategie in EUROPA

DOOR FRANÇOIS VERCAMMEN

1914 : de interimperialistische tegenstellingen exploderen op het Europees continent. De verscherpte concurrentie en de groeiende rivaliteit tussen nationale staten leiden tot de gruwelijkste oorlog die de geschiedenis ooit had gekend. In plaats van vreedzame uitbuiting komt militaire verovering van kolonies, markten, grondstoffen, nieuwe territoria en zeeën... Het proletariaat dient als kanonnenvlees. Uit de moordpartij ontstaat de socialistische revolutie: ze zegeviert in Rusland, maar mislukt elders, in meer ontwikkelde landen. De sociaaldemocratie geeft haar programma van vrede, internationalisme en socialisme op en stapt over naar de klassenvijand en het burgerlijk systeem. Haar rol is bepalend. De revolutionair-marxistische stroming, minoritair, ziet het daglicht. De hele, lange en rijke, 20ste eeuw lang zal die aan de weg timmeren, in navolging van de traditie van Marx en Engels.

Rosa Luxemburg (vermoord in januari 1918) en Lenin (verlamd vanaf 1922, overleden in 1924) verdwijnen te vroeg. Trotsky wordt de erkende woordvoerder van een democratisch en internationaal socialisme (Boekharin capituleert voor Stalin). Vanaf 1920 voelde hij op opmerkelijke wijze de nieuwe configuratie van interimperialistische contradicties aan zoals die ontstaan was uit de oorlog van 1914-1918: Amerika en Europa staan tegenover mekaar, op het Europese continent zelf geldt hetzelfde voor Duitsland, Engeland en Frankrijk. Een nieuwe wereldoorlog tussen de grootmachten lijkt onvermijdbaar op korte termijn, tenzij het proletariaat daar een stokje tussen steekt. Om zich te verzetten tegen de groeiende macht van het 'jonge' Amerikaanse kapitalisme in volle expansie, is de eenmaking van Europa nodig. Dat kan gerealiseerd wor-

den ofwel via de oorlog en de fascistische dictatuur (wat Hitler heeft gepoogd, met inbegrip van een omvattende reorganisatie van Europa) ofwel via de socialistische revolutie in sleutel landen zoals Duitsland. Een groot deel van de trotskistische beweging hield het erbij dat de burgerlijke staten nooit in de opbouw van een Europese federatie zouden slagen: Trotsky had het gezegd. Maar het is niet door de politieke en strategische conclusies van toen te herhalen dat we vandaag aan politiek kunnen doen.

De uitkomst van de tweede wereldoorlog was helemaal anders dan die van 1914-1918: de nederlaag van het fascisme en een snel afgebroken revolutionaire opgang, de snelle economische heropleving van de 'democratische landen' via de 'hulp' van de VS en de uitbreiding van het stalinisme tot het geheel van Oost-Europa en een wereldwijd systeem van prestigieuze communistische partijen.

De imperialistische burgerijen en het internationaal stalinisme, respectievelijk geholpen door de Europese sociaaldemocratie en de communistische partijen - sluiten een coalitie om eerst het Duits-Italiaans fascisme te verslaan en vervolgens gesterkt door die overwinning, de opkomende revolutie in Duitsland, Frankrijk, Italië te verstikken... De VS komen een uitgebloed Europa te hulp, en leggen het gedurende verschillende decennia hun politieke hegemonie op.

Vanaf de dageraad van de oorlog van 1914-'18 tot in de jaren '90 veranderde de basis van het revolutionaire strategische concept niet: die van een socialistische overwinning in EEN land, die vervolgens zou overslaan naar andere landen van het continent (er wordt dan vooral aan doorbraken

gedacht in Frankrijk, Italië, Portugal, Spanje). De semi-revolutionaire opgang van de jaren 1968-'75 was het laatste voorbeeld hiervan.

Ernest Mandel (°1923), die de politiek betreedt midden de jaren '30, wordt grootgebracht met dit soort analyses en intellectuele ambiance. Hij schreef een massa artikels, resoluties en rapporten over het onderwerp.

Mandel volgde de kapitalistische economie van heel dichtbij en was dus niet blind voor de ontwikkelingen op het Europees continent. Tegenover de dogmatici waarschuwde hij vanaf 1963 voor het economisch succes van de EEG: er zijn bepaalde technologische ontwikkelingen die voor de eerste keer die van de VS overstijgen, en er is vooral de tendens naar de programmering van het geheel van de eenheidsmarkt. Die accentueert niet enkel de absolute noodzaak voor de vakbeweging om de gunstige conjunctuur uit te buiten, maar ook het bijzonder grote gevaar die de ervaring met zo'n neokapitalistische programmatie voor haar kan betekenen.

We krijgen dus een economisch overleg tussen de sleutellanden van kapitalistisch Europa, dat een Europees politiek apparaat uitmaakt, terwijl de arbeidersbewegingen van die landen achterblijven. In het begin van de jaren 1970 herneemt en accentueert Ernest Mandel zijn analyse: "De fusie van kapitalen haalt het op continentaal niveau (in Europa), maar de intercontinentale imperialistische concurrentie wordt er enkel door versterkt", "de Europese en Japanse concurrenten hebben enkel overlevingskansen als onafhankelijke formaties als ze tenminste in West-Europa een federale staat opzetten die politiek en militair een tegengewicht biedt voor de VS". ■

www.ernestmandel.org

Ernest Mandel

Dubbele DVD

Een leven voor de revolutie

een documentaire van Chris Den Hond, 90 min., 2005

Een mens genaamd Ernest Mandel

van Frans Buyens, 40 min., 1972

"Ideeën die in de lucht zweven, die op papier zitten, die gedrukt worden of alleen maar door het gesproken woord gedragen zijn, dat vrezen die heren niet zo sterk. Wat zij vrezen is de organisatie, de georganiseerde actie, het georganiseerd trachten die ideeën te verwezenlijken."

Ernest Mandel was één van de meest vernieuwende marxisten van de tweede helft van de 20ste eeuw. Als 'beroepsrevolutionair' zette hij zich met al zijn kracht in voor het socialisme en voor de opbouw van een revolutionaire partij en Internationale, de Vierde. Tegelijkertijd ontwikkelde hij een ononderbroken intellectuele activiteit en schreef hij vele boeken: de "Traité" over marxistische economie, "Trotsky: zijn bijdrage tot het marxisme", "Het Laatkapitalisme"...

Interviews met: Eric Toussaint, François Vercammen, Mokhtar, Alain Krivine, Janet Habel, Tariq Ali, André Henry, Francisco Louza, Ida Dequeecker, Marijke Colle, Michel Warschawski, Joao Machado, Catherine Samary, afgenomen door Chris Den Hond, 2005

Deze documentaire schetst doorheen het leven van Mandel ook 60 jaar strijd: van de Spaanse burgeroorlog tot de val van de muur, via Algerije, Che, Vietnam, de algemene staking 60-61, Mei 68, Portugal, Chili, feminisme, ecologie, arbeiderscontrole, de Sandinisten...

Realisatie: Chris Den Hond

Montage: Arnaud Boudou

Vertaling en tekstverbetering: Daniel Liebman, Pips Patroons, CØline Caudron, Mireille Court, Freddy De Pauw, Denise Comanne, Anouk Balster, Arnaud Boudou

Hebben verder meegeholpen met deze documentaire: Anne Sprimont-Mandel, Ataulfo Riera, Jan-Willem Stutje, Thierry Tillier, Gilbert Achcar

Ondertiteling: Avanti-Productions

Deze documentaire werd gerealiseerd met de steun van de Formation LØon Lesoil en het tijdschrift ROOD

Bestel de dubbele DVD voor 20 euro :

- SAP, Plantinstraat 20, 1070 Brussel, +32476560740 cdenhond@yahoo.fr

- Boekhandel La Brèche, 27, rue Taine, 75012 Paris +33 149285244

www.la-breche.com